

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ANNE BABASI ÇALIŞAN VE ÇALIŞMAYAN
ERGENLERİN BENLİK SAYGISI İLE SOSYAL KAYGI
DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadir ARPA

İstanbul

Ocak-2025

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ANNE BABASI ÇALIŞAN VE ÇALIŞMAYAN ERGENLERİN
BENLİK SAYGISI İLE SOSYAL KAYGI DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadir ARPA

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Besra TAŞ BOLAT

İstanbul

Ocak-2025

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Anabilim Dalı, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. Besra TAŞ BOLAT

Üye Dr. Öğr. Üyesi Hasan KÜTÜK

Üye Prof. Dr. Sefa BULUT

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Anne Babası Çalışan Ve Çalışmayan Ergenlerin Benlik Saygısı İle Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Kadir ARPA

ÖN SÖZ

Bu akademik çalışmada; Yüksek lisans eğitim ve tez araştırma sürecim boyunca beni destekleyen ve yol gösteren, değerli tez danışmanım Doç. Dr. Besra TAŞ BOLAT'a teşekkürlerimi sunarım.

Uygulama aşamasında ankete katılım gösteren katılımcılara, bana destek olan değerli arkadaşlarıma, her daim yüreğimde hissettiğim sevgili babama, anneme ve her zaman yanımda duran sevgili kardeşime teşekkür ederim.

Kadir ARPA
Yalova- 2025

ÖZET

ANNE BABASI ÇALIŞAN VE ÇALIŞMAYAN ERGENLERİN BENLİK SAYGISI İLE SOSYAL KAYGI DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Kadir ARPA

Yüksek Lisans, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Besra TAŞ BOLAT

Ocak, 2025 -87 Sayfa

Yapılan araştırmada anne babası çalışan ve çalışmayan ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda demografik değişkenler baz alınarak ergen bireylerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeylerinde farklılık bulunup bulunmadığı araştırılacaktır. Çalışmanın yapılabilmesi için gerekli izin ve belgeler Yalova İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvurularak alınmıştır. Çalışma Yalova iline bağlı ilk ve ortaokullarda öğrenimine devam eden 10-15 yaşları arasındaki 450 ergenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Gönüllü katılımcılara uygulanan ölçekler Kişisel Bilgi Formu, Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğidir. Yalova İlinde yer alan ilk ve ortaokul seviyesindeki öğrencilerce doldurulmuş ölçeklerin analizleri yapılmıştır. Benlik saygısı ile sosyal kaygının cinsiyet değişkenine göre farklılaşp, farklılaşmadığını tespit edebilmek amacıyla t testi kullanılmıştır. Benlik saygısı ile sosyal kaygının ergenin yaşı, annenin eğitim seviyesi, annenin mesleği, annenin çalışması durumunda size bakan kişi, babanın eğitim seviyesi, babanın mesleği, babanın çalışması durumunda size bakan kişi ve kardeş sayısı değişkenlerine göre farklılaşp, farklılaşmadığının bulunması için One Way Anova kullanılmıştır. Benlik saygısı ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda cinsiyet, annenin mesleği, babanın mesleği değişkenlerine göre ergen bireylerin sosyal kaygı seviyelerinin anlamlı biçimde farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine bakıldığında ise bulgular, kız öğrencilerin sosyal kaygı düzeylerinin erkeklere kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğunu göstermiştir. Anne babası çalışan ergenlerin sosyal kaygı düzeyinin, anne babası çalışmayan ergenlere göre anlamlı ölçüde düşük olduğu

görülmüştür. Elde edilen bulgular alan yazın çerçevesinde tartışılarak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ergen, Benlik Saygısı, Sosyal Kaygı.

ABSTRACT

**THE RELATIONSHIP BETWEEN SELF-ESTEEM AND
SOCIAL ANXIETY LEVELS OF ADOLESCENTS WITH AND
WITHOUT WORKING PARENTS**

Kadir ARPA

Master, Guidance and Psychological Counseling

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Besra TAŞ BOLAT

January, 2025 - 87 Pages

In this study, it is aimed to examine the relationship between self-esteem and social anxiety levels of adolescents whose parents are working and non-working. At the same time, it will be investigated whether there is a difference in the self-esteem and social anxiety levels of adolescents based on demographic variables. The necessary permissions and documents for the study were obtained by applying to Yalova Provincial Directorate of National Education. The study was carried out with the participation of 450 adolescents between the ages of 10-15 who continue their education in primary and secondary schools in Yalova. The scales applied to the volunteer participants were Personal Information Form, Social Anxiety Scale for Adolescents and Rosenberg Self-Esteem Scale. The scales completed by primary and secondary school students in Yalova Province were analyzed. The t-test was used to determine whether self-esteem and social anxiety differed according to the gender variable. One Way Anova was used to find out whether self-esteem and social anxiety differed according to the variables of adolescent's age, mother's education level, mother's occupation, the person who takes care of you if the mother works, father's education level, father's occupation, the person who takes care of you if the father works, and the number of siblings. Correlation analysis was conducted to determine the relationship between self-esteem and social anxiety. As a result of the research, it was determined that the social anxiety levels of adolescents did not differ significantly according to gender, mother's occupation and father's occupation variables. Regarding the gender variable, the findings showed that the social anxiety levels of female students were significantly higher than those of male students. It was observed that the social anxiety levels of adolescents whose parents were employed

were significantly lower than those of adolescents whose parents were not employed. The findings were discussed within the framework of the literature and suggestions were made.

Keywords: Adolescent, Self-Esteem, Social Anxiety.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1.Problem.....	3
1.2. Amaç.....	7
1.3.Araştırmanın Önemi	7
1.4. Varsayımlar.....	10
1.5. Sınırlılıklar.....	10
1.6. Tanımlar.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ LİTERATÜR	12
2.1.Ergenlik Dönemi.....	12
2.1.1.Ergenlikte Fiziksel ve Duygusal Değişimler	14
2.1.2.Ergenlikte Sosyal ve Bilişsel Gelişim	14
2.2. Benlik Saygısı.....	16
2.2.1.Benlik ve Benlik Saygısının Tanımı.....	17
2.2.2.Ergenlikte Benlik Saygısının Gelişimi	21
2.2.3.Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler.....	22
2.3.Sosyal Kaygı.....	24
2.3.1.Sosyal Kaygının Tanımı ve Özellikleri	24
2.3.2.Ergenlikte Sosyal Kaygının Görülme Sebepleri.....	25
2.3.3.Sosyal Kaygı ile Anne Baba Çalışma Durumu Arasındaki İlişki.....	26

2.4. Anne ve Baba Çalışma Durumunun Ergen Gelişimine Etkisi.....	27
2.4.1. Çalışan Annelerin Ergenler Üzerindeki Etkisi	27
2.4.2. Çalışmayan Annelerin Ergenler Üzerindeki Etkisi	28
2.4.3. Çalışan Babaların Rolü ve Ergenlere Etkisi	29
2.4.4. Çalışmayan Babaların Rolü ve Ergenlere Etkisi	29
2.5. Benlik Saygısı ve Sosyal Kaygı ile İlgili Araştırmalar.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM	33
3.1. Araştırmanın Modeli.....	33
3.2. Çalışma Grubu	33
3.3. Veri Toplama Araçları	35
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	35
3.3.2. Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği	36
3.3.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	36
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	36

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR.....	38
----------------------	-----------

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME	59
5.1. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi	59
5.2 Benlik Saygısına İlişkin Sonuçlar.....	59
5.3 Sosyal Kaygıya İlişkin Sonuçlar.....	63
5.4 Benlik Saygısına İlişkin Tartışma.....	66
5.5 Sosyal Kaygıya İlişkin Tartışma.....	68

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER	69
6.1. Araştırmanın Sonuçları	69
6.2. Anne Baba Çalışma Durumuna Yönelik Öneriler	69
6.3. Sosyal Kaygı ve Benlik Saygısını Destekleyici Öneriler	70

6.4. Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler.....	70
KAYNAKÇA.....	71
EKLER	83
ÖZGEÇMİŞ	87

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Veriler.....	33
Tablo 4.1. Ergenler için SKÖ ve RBSÖ Puan Düzeyi	38
Tablo 4.2. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Cinsiyeti Arasındaki t-testi Sonuçları.....	39
Tablo 4.3. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Anne Baba Medeni Durumu Arasındaki t-testi Sonuçları	41
Tablo 4.4. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Anne Çalışma Durumu Arasındaki t-testi Sonuçları	42
Tablo 4.5. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Baba Çalışma Durumu Arasındaki t-testi Sonuçları	44
Tablo 4.6. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Anne Mezuniyet Durumu Arasındaki ANOVA Sonuçları.....	46
Tablo 4.7. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Baba Mezuniyet Durumu Arasındaki ANOVA Sonuçları.....	48
Tablo 4.8. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Kardeş Sayısı Arasındaki ANOVA Sonuçları	50
Tablo 4.9. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Cinsiyetine Göre t-testi Sonuçları	52

Tablo 4.10. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Ebeveynlerin Medeni Durumuna Göre t-testi Sonuçları.....	52
Tablo 4.11. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Anne Çalışma Durumuna Göre t-testi Sonuçları.....	53
Tablo 4.12. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Baba Çalışma Durumuna Göre t-testi Sonuçları	53
Tablo 4.13. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Anne Mezuniyet Durumuna Göre ANOVA Sonuçları	54
Tablo 4.14. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Baba Mezuniyet Durumuna Göre ANOVA Sonuçları.....	55
Tablo 4.15. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Kardeş Sayısına Göre ANOVA Sonuçları	56
Tablo 4.16. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile Sosyal Kaygı Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki Sonuçları	56

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bireyin çocukluk çağından erişkinlik çağına geçmesi ergenlik dönemi olarak ifade edilmektedir. Birey ergenlik döneminde fiziksel ve cinsel açılardan değişimler geçirmekte ve bu değişimler sonucunda olgunlaşmaktadır (Kardaş ve Orbak, 2002).

Bireyin ergenlik döneminde kasları gelişmekte, boyu uzamakta ve ağırlığı artmaktadır (Potts ve Mandlco, 2007). Bu döneme aynı zamanda çocukluktan yetişkinliğe geçiş olan ara dönem denmektedir. Ara dönem olarak ifade edilen bu dönemde birey fiziksel, bilişsel, cinsel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişim göstermektedir (Topalfakıoğlu, 2011).

Çocuk ergenlik dönemine girdiğinde fiziksel özelliklerinde çok belirgin değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde çocuklarda cinsiyete özgü farklılıklar ortaya çıkmakta, hormonal değişimin beraberinde getirdiği kadın ve erkek figürleri ortaya çıkmaktadır. Bu durum çocukta boy ve kilo artışıyla, kaslarının ve yağlarının değişimiyle, cinsel özelliklerinin ortaya çıkmaya başlamasıyla ve dolaşım ile solunum sistemlerinin gelişimiyle gözlemlenebilmektedir (Alisinanoğlu, 2002; Bacanlı, 2016; Steinberg, 2013).

Ergenlik çağında tüm bu fizyolojik değişimlere ek olarak farklı konularda ön plana çıkmaktadır. Bu konular içerisinde meslek seçimi, arkadaş seçimi, eş seçimi gibi başlıklar yer almakta, bu başlıklar çerçevesinde ergenlerin geleceğine ilişkin düşünceler gündeme gelmektedir. Anne ve babalara uymayan düşüncelerin ortaya çıktığı durumlarda ise aile içinde problemler meydana gelebilmektedir. Bu gibi durumlarda ise anne ve babaların aile içindeki rolleri önem göstermektedir. Anne ve babalar bu gibi durumlarda ergen bireylerin yaşadığı değişim ve gelişime uyum sağlayamadıklarında ergen bireylerde bu yeni durumla başa çıkmakta zorlanacaktır. Bu sebeple ergen ayrışma ve bireyleşme sürecine girecektir. Bu bir gelişimsel süreçtir. Ayrışma, ergenin annesiyle olan ortak yaşamsal birleşmeden çıkmasını ifade ederken, bireyleşme ergenlerin kendilerini diğerlerinden ayıran

özellikleri edinmesini sağlayan başarılarla belirtilmektedir (Onur, 2014, Santrock, 2012).

Birey ergenliğe girdiğinde ortaya çıkan başka bir değişimde ergenin kendisini başkaları ile karşılaştırmasıdır. Bu karşılaştırma yalnızca fiziksel görünüş boyutunu değil tüm becerileri ve değişimleri de içermektedir (Gözüylmaz, 2011). Ergen bu karşılaştırmaları ortaya çıkarmaya başladığında yaşlılarının ve ailesinin de değerlendirmeleri önem kazanır. Ergen tüm bu etkileşim ve bilgiler sonucunda fiziksel görünüşünü, çevreyle kurduğu iletişimi, bilişsel becerilerini ve hareket becerilerini başkalarıyla karşılaştırarak kendisine özel benlik imgesini yaratmaya çalışmaktadır (Gözüylmaz, 2011).

Bireyin kendinde bulunan fiziksel özelliklerin ve zihinsel becerilerin farkında olması durumu benlik imgesi olarak adlandırılmaktadır. Ergenin kendisine dair sahip olduğu tutum anlamına gelen benlik imgesi, benlik ile alakalı düşünce, değer ve olumlu, olumsuz özellikleri kapsamaktadır. Birey olgunlaştıkça kendisinde bulunan özelliklerin farkına varır. Bu durum benlik imgesinin daha hızlı bir şekilde oluşmasına katkıda bulunur. Benlik imgesi geliştikçe ve yerleştikçe birey sahip olması gereken ideal özellikleri de ayırt etmeye başlar (Kuzgun, 2002). Bireyin geliştirdiği benlik imgesi ile ideal benlik arasındaki fark değerlendirildiğinde ise benlik saygısı terimi ortaya çıkmaktadır. Bireyin kendisini nasıl algıladığı, değerlendirdiği ve bunun sonucunda kendisine karşı ulaştığı beğeni durumu şeklinde de incelenebilmektedir. Ortaya konan incelemelerde bireyin sahip olduğu gerçek benliği ile ideal benliği arasındaki farkın az olması benlik saygısının yüksek olduğu, aradaki farkın fazla olması durumu ise benlik saygısının düşük olduğu anlamına gelmektedir (Özkan, 1994).

Bireyin sahip olduğu ideal benle gerçek ben arasındaki farkın az olması ise benlik saygısının yüksek olduğunu göstermektedir. Benlik saygısı yüksek olan ergenler kendi beceri ve özelliklerini gerçekte olduğundan daha az veya yüksek görmezler. Bu durum kendilerinden memnuniyet duymalarına ve sahip oldukları olumlu-olumsuz bütün özellikleriyle barışık olmalarına yol açmaktadır (Rogers, 1951; Akt. Hiçdurmaz ve Öz, 2011). Tam tersi durumda ideal benlikle gerçek benlik arasındaki farkın yüksek görüldüğü durumlarda benlik saygısı yüksek olmayan bireylerin sosyal hayatlarında birçok zorlukla karşı karşıya kaldığı, uyumlu

olmayan davranışlar gösterdikleri ve akranlarından daha çok etkilendikleri görülmektedir (Eraslan, Koçi, Ertem, Sancar ve Koç, 2018).

Ergenlik döneminde akranlar ve ebeveynlerin değerlendirmeleri çok fazla önem kazanmaktadır. Bu sebeple benlik saygısı çeşitli etkenlerden etkilenmektedir. Anne ve babaların çocuklarına karşı sahip olduğu çeşitli tutumlar bulunmaktadır. Bu tutumlar arasında otoriter ebeveyn tutumu, koruyucu, izin verici ya da ihmalkâr ebeveyn tutumları yer almaktadır. Bu tutumlar, benlik saygısını etkilemekte olan en önemli değişkenler arasındadır. Benlik saygısını şekillendiren bir diğer faktörde anne ve babaların çocukları ile kurdukları iletişim, tutum ve davranışlardır (Bednar ve Wells; Akt. Dilek ve Aksoy, 2013).

1.1. Problem

Pozitif ebeveyn tutumlarının kabul edilmesi, çocuklara olumlu bir şekilde rol modellik yapılması, anne, baba ve çocuk arasında demokratik bir ortamın yer alması, ortamda cezaların olmaması, çocukların istek ve ihtiyaçlarının değer görmesi ve bağımsızlığının yerine getirilmesi gibi davranışlar ergenlerin benlik saygılarını artırmaktadır. Martinez ve Garcia (2008) "da aynı düşünceye yer vermiş, ebeveynlerin davranışlarının çocukların benlik saygılarını şekillendiren faktörler arasında yer aldığını ifade etmiştir.

Anne ve babaların sergiledikleri tutumun yanında ergenlerin benlik saygısını etkilediği varsayılan ayrıca bu araştırmanın değişkenlerinden olan annelerin iş hayatında yer almaları durumunun da benlik saygısını etkilediği fikri öne çıkmaktadır (Malatyalı, 2014; Santrock, 2011; Winnicott, 2013). Çalışan annelerin, babalar gibi meslek ortamında yer alıp üretime katkı sağlaması eski zamanlara dayansa bile ücret alacak şekilde evin dışarısında çalışmaya başlaması yakın zamanlarda gerçekleşmiştir (Razon, 1983). Kadınlar sanayi devrimiyle beraber iş hayatına adım atmışlardır (Ertürk, 2008). İş hayatına atılan kadın sanayileşmeyle beraber değişen toplumun yapısında kendine yer edinmiş ve yeni çalışma alanlarını belirlemiştir (Önel, 2006).

Annelerin maaş alarak çalışmaya başlaması değişikliklerle beraber yanında bazı problemleri de meydana çıkarmıştır. Bu problemler arasında kadınların ev işlerini yerine getirme sorumlulukların olması ve çocuklarını yetiştirirken aktif olmaları

gerektiği yer almaktadır. Her ne kadar kadınların iş hayatında yer alması kötü bir şey olarak görülme ve iş hayatında yer almaları savunulsa da sahip oldukları sorumluluklar ve iş hayatının beraber yürütülmesinin zor olduğu görüşü çalışmakta olan kadınların toplum tarafından kabul edilmekte zorlanmalarına sebep olmuştur (Topçu, 2018).

Anneler çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamaktan ve gelişimlerinden sorumludurlar ve iş hayatında yer almaları çocukların gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir. Bunun sebepleri arasında çalışan annelerin özellikle bebeklerin ihtiyaçlarının giderilmesi ve beslenme noktasında problemler yaşaması yer almaktadır (Gökdemirel, Bozkurt, Gökçay ve Bulut, 2008). İş hayatında yer alan annelerin çocuklarına gereken zamanı ayıramaması, çocuklara gereğinden fazla sorumluluk ve görevler vermeleri, annelerin çalışma hayatında yaşadıkları stresi çocuklarına yansıtması ortaya çıkan problemler arasındadır (Yavuz, 2007).

İş hayatında yer alan anneler çocuklarına gerektiği kadar vakit ayıramazlar ve bu durumda suçluluk duygusu yaşarlar. Bu duyguyu yaşamak istemeyen çalışan anneler, daha izin verici ya da koruyucu ebeveyn tutumları sergileyebilmektedir (Dekovic ve Gerris, 1992).

İzin veren tutumu sergileyen ebeveynlerde yüksek ölçüde kabul görülmektedir. İzin veren tutumu edinmiş anne ve babalar çocuklarının davranışlarına çok fazla müdahale etmemekte, sınırlamamakta ve düşük seviyede disiplin göstermektedir. Anne ve babalar bu durumda hoşgörülü davrandıklarını düşünmektedirler fakat bu hoşgörü ihmale gitmektedir. Bu durumda çocuklar istedikleri davranışları özgürce gerçekleştirebilmektedir. Çocuklarına kurallar koymaktan kaçınmakta ve onlara cezalar vermekten uzak durmaktadırlar (Baumrind, 1966).

Tam tersi durumda koruyucu ebeveyn tutumunda ise ebeveynler çocuklarına karşı gerektiğinden daha fazla özen göstermektedir. Gösterilen bu fazla özen durumu ise çocukların birey olmasını, bağımsız yetişmesini engelleyebilmektedir. Koruyucu tutuma sahip anne ve babalar, çocuklarının davranışlarını kontrol altında tutmaya çalışmaktadır (Burger, 2004).

Tüm bunlar kapsamında çalışan annelerin fazla izin veren veya koruyan tutumu nedeniyle çocukların bağımlı kişilik özellikleri gösterebilecekleri, tek başlarına karar vermekte problem yaşayabilecekleri, duygusal sorunlara sahip

olabilecekleri ve bu sebeplerle çocukların özgüvenlerinde ve benlik saygılarında düşünün görülebileceği ifade edilmektedir. İş hayatındaki annelerin çocuklarından belirli bir zaman uzak kalması aynı zamanda onların evde çocuklarıyla beraber kaliteli vakit geçirmesine sebep olabilmektedir. Evde pozitif bir etkileşim alanının bulunması, ergene yeteri kadar değerin verilmesi ve demokratikleşmiş bir ebeveyn tutumuna sahip olunmasıyla da çocukların benlik saygılarında artış görülmesi mümkündür (Yeşilyaprak, 2004). Yapılan araştırmalarla birlikte annenin iş hayatında yer alıp almamasının ergenlerin benlik saygısı seviyesinin tespit edilmesinde önemi ortaya çıkmış ve bu araştırmada da üzerinde çalışılmak istenmiştir. İncelenmek istenen bir diğer durum da babanın çalışma durumudur.

İş hayatında aktif bir şekilde yer alan babaların çocukları üzerinde etkisi olup olmadığı, en çok da günümüz toplumlarında önemli bir inceleme konusu haline gelmiştir. Babaların çalışma hayatındaki görevi, anne, baba ve çocuk arasındaki otorite, denetleme, görev ve sorumluluk düzenlemeleri üzerinde önemli bir yere sahiptir. Geçmiş toplumlar incelendiğinde babanın görevinin genellikle evi geçindiren birey olduğu görülmüştür. Günümüz modern toplumlarında ise babaların çocuklarının gelişmesindeki rol ve sorumluluğuna daha fazla yer vermeye başlanmıştır (Lamb, 2000).

Babaların iş hayatında yer alıp almaması durumu çocuklarının sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimleri kapsamında birçok olumlu ve olumsuz etkiye sebep olabilir. İş hayatında aktif olan babalar, çoğunlukla evde gereğinden daha az zaman harcadıkları için çocuklarıyla duygusal bağlarının yeteri kadar güçlü olamadığı durumlar görülebilmektedir. Aynı zamanda, babaların yüksek seviyede sosyal etkileşim ve problem çözme yeteneklerini ergen çocuklarına aktarmaya çalışmalarının olumlu bir gelişim sürecine sebep olduğu durumlarda görülmektedir (Pleck, 2010). Aynı zamanda, çalışan babaların çocuklarıyla harcadığı zamanın kalitesinin artırılmasının çok önemli olduğu vurgulanmaktadır. Çalışan babaların çocuklarıyla birlikte geçireceği kaliteli vakit, ergenlerin benlik saygısının yükselmesine ve sosyal yeteneklerinin gelişmesine fayda sağlayabilir ancak, çalışan babaların uzun çalışma saatleri ve iş yükleri, çocukların bağımsızlık ve duygusal güvenlik, bağlanma düzeylerini olumsuz yönde etkileyebilir (Lamb, 2000).

İş hayatında aktif olan babaların, çocuklarının sosyal ve akademik becerilerinin geliştirilmesinde pozitif etkileri olmasına rağmen çalışan babaların iş saatlerinin fazla olması, çocuklarının duygusal bağlanma süreçlerini olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, çalışan babaların iş streslerini istemeden çocuklarına yansıtması, sosyal kaygı ve depresyon gibi psikolojik problemlere sebep olabilir (Yeşilyaprak, 2004). Çalışan babaların çocuklarıyla birlikte geçirdikleri zamanın verimli olması, çocuklarının gelişimi için önemli bir etkidir. Bu kapsamda, babaların aile içinde sadece fiziksel olarak bulunması yeterli olmamakla birlikte duygusal açıdan da mevcut olmaları gerekmektedir.

İş hayatında aktif bir şekilde yer almayan babaların çocukların ise, çoğunlukla daha fazla duygusal desteğe sahip oldukları görülmektedir. Fakat, babaların iş hayatında aktif bir şekilde yer almamaları, ekonomik açıdan bazı problemlere sebep olabilmektedir. Aile içindeki bu ekonomik problemler, ergenlerin psikolojik sağlıklarını negatif yönde etkileyebilmektedir. İş hayatında yer almayan babaların çocuklarına yeterli ekonomik olanakları sağlayamaması, ergenlerin özsaygı ve sosyal kaygı seviyelerinin negatif yönde etkilenmesine yol açabilir (Pleck, 2010).

İş hayatında yer almayan babaların çocuklarına karşı daha fazla sevecen tavır göstermeleri ve çocuklarıyla daha kaliteli vakit harcamaları, çocukların gelişmesi için önemli bir faktördür. Fakat, çalışmayan babaların bu sebeple daha koruyucu ve yönetici bir tavra sahip olmaları, çocukların sosyal becerilerinin gelişimini ve akran ilişkilerini olumsuz yönlerden etkileyebilmektedir. Çocukların ekonomik olarak bir dayanağa sahip olmamaları, onların gelecek için endişelenmelerine yol açmakta ve sosyal kaygı düzeylerinin artmasına sebep olabilmektedir (Santrock, 2011). İş hayatında yer almayan babaların da duygusal bağ kurma, problem çözme yeteneği ve çocuğun özsaygı kazanması gibi sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir. Bu sebeple bu çalışmada incelenmek istenen bir diğer değişken de babanın çalışma durumu olmuştur.

Gerçekleştirilen literatür incelenmesinde annenin iş hayatında yer alıp almamasının ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeylerini nasıl etkilediğini araştıran çalışmalar görülürken, baba çalışma durumuna pek fazla yer verilmediği görülmüştür. Ayrıca her iki değişkenin beraber ele alındığı bir araştırmanın yer almadığı görülmüştür. Bu sebeplerle bu çalışmada anne babası

çalışan ve çalışmayan ergenlerin benlik saygısı ile sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Amaç

Yapılan araştırmada anne babası çalışan ve çalışmayan ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeylerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca demografik değişkenlere göre ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeylerinde farklılık olup olmadığı araştırılacaktır. Belirlenen amaç doğrultusunda araştırmamızda aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. Anne ve babası çalışan ve çalışmayan ergenlerin benlik saygısı; cinsiyet, yaş, ebeveyn medeni durumu, anne eğitim düzeyi, anne mesleği, anne çalışıyor ise çocuğun kim tarafından bakıldığı, babanın eğitim düzeyi, babanın mesleği, baba çalışıyor ise çocuğun kim tarafından bakıldığı, kardeş sayısı değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?
2. Anne babası çalışan ve çalışmayan ergenlerin benlik saygısı, sosyal kaygı düzeylerini yordalamakta mıdır?
3. Benlik kaygısı ve sosyal kaygı düzeyleri demografik değişkenlere göre (cinsiyet, yaş, ebeveyn medeni durumu, annenin eğitim düzeyi, annenin mesleği, anne çalışıyorsa çocuğa kimin baktığı, babanın eğitim düzeyi, babanın mesleği, baba çalışıyorsa çocuğa kimin baktığı, kardeş sayısı) anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Birey ergenlik çağında duygusal, sosyal, fizyolojik ve bilişsel yönlerden gelişimler sağlamakla birlikte kimlik gelişiminin temellerini atmaya başlamaktadır. Bireyin yaşam kalitesi ve toplumsal uyum rolleri bu dönemde benlik saygısı ve sosyal kaygı gibi psikolojik etmenlerden etkilenmektedir. Birey ergenlik döneminde bireysel ve toplumsal kimliğini geliştirmeye başlamaktadır. Bu sebeple ergenlik dönemi kritik bir dönemdir. Birey bu kritik dönemde çevresel etmenlerden kolayca etkilenebilmektedir. Bu sebeple ergenlerin psikolojik

gelişiminde aile içi dinamiklerin, özellikle anne ve babaların mesleki ve çalışma durumlarının önemli bir yeri bulunmaktadır (Steinberg, 2007).

Anne ve babaların iş hayatındaki durumları, ergenlerin duygusal ve sosyal gelişimleri başta olmak üzere birçok gelişim yönünü doğrudan etkileyebilir. Anne ve babaları çalışan ergen bireyler, çoğunlukla küçük yaşlardan başlayarak daha fazla bağımsızlık elde etmek zorunda kalırlar. Fakat bazı durumlarda çocukların erkenden kazanmak zorunda kaldığı bu bağımsızlık duygusu bazı durumlarda duygusal destek eksikliği ve yalnızlık hissi gibi şekillerde ortaya çıkabilir. Annesi çalışan ergen çocuklar, anneleriyle geçirdikleri zaman yetersiz olduğundan, daha özgür ve bağımsız bir biçimde büyürken, yeterli duygusal bağı geliştiremedikleri görülebilmektedir (Cabrera et al., 2000). İş hayatında yer alan annelerin çalışma ve ev hayatını dengeleme çabası, çocuklarının bağımsızlık duygusunu kazanmalarına yardımcı olabildiği gibi bazen duygusal kopukluk yaşamalarına da sebep olabilir (Lamb, 2000).

Birey aynı zamanda ergenlik döneminde toplumsal ve duygusal ilişkilerini geliştirmeye başlar, akranlarıyla olan ilişkilerine yön verir ve toplumla olan bağlarını güçlendirir (Steinberg, 2008). Annenin çalışma durumunun çocuğu bağımsız kılması gibi çalışan babaların çocukları da iş yükünün fazlalığı ve zaman sınırlamaları sebepleriyle genellikle daha bağımsız olmaya yatkındırlar. Fakat çalışan babaların çocukları ile gerektirdiği kadar vakit geçirememesi, ergen bireylerin öz saygılarını olumsuz yönlerde etkileyebilmekte ve ergenlerin aile içerisindeki duygusal bağlarını zayıflatabilmektedir (Pleck, 2010). Diğer bir faktörde erkek çocuklarının cinsiyet kimliği geliştirmesinde babanın kritik rolüdür. Baba çocuğun cinsiyet rolünü geliştirebilmesinde etkin bir şekilde rol almalıdır. İş hayatında aktif olan babalar, çocuklarına sosyal beceriler kazandırma, problem çözme becerileri kazandırma ve toplumsal normlar hakkında model olma görevini yerine getirmelidirler. Fakat çalışan babaların çalışmak zorunda oldukları uzun iş saatleri ve yerine getirmelerini gerektiren sorumlulukları strese sebep olmakta ve bu gibi durumlar, çocukların babalarına duyduğu güveni sarsabilmektedir. Bu durumda çocukların duygusal bağlanma süreçlerini zorlaştırabilmektedir (Cabrera et al., 2000).

Çalışmayan anne ve babaların çocukları ise evde daha fazla vakit geçirebilmelerinden dolayı daha fazla duygusal güvenlik hissiyle yetişmektedir.

Çalışmayan ebeveynler, çocukları ile daha fazla vakit geçirebilmekte ve bu durum çocuklarda güvenli bağlanma şemalarının gelişmesine olanak sağlamaktadır. Bazı durumlarda çalışmayan annelerin çocukları problemlerle karşılaştığında duygusal gelişim bazında daha fazla yardım aldığı için bazı bağımlılık belirtileri de gösterebilmektedir. Aşırı korumacı ebeveyn tutumları, ergen bireylerin bağımsızlık duygusunu ve öz-yeterlilik hissini kazanmasını engelleyebilir, bu durum da sosyal becerilerin gelişiminde gecikmelere yol açabilir (Burger, 2015). Babaların çalışmadığı durumlarda ise babanın çocuklarla geçirdiği zamanın kalitesi dikkate alınmaktadır. Ancak babanın çalışmamasından kaynaklanan ekonomik bağımsızlığı sağlayamama durumu, çocukların gelecek kaygısı hissetmelerine sebep olabilir ve sosyal kaygı düzeylerini artırabilir. Bu durumda ergenlerin psikolojik iyi oluşunu olumsuz yönlerde etkileyebildiği görülmektedir (Steinberg, 2008).

Bu araştırmanın önemi, anne ve babaların çalışma durumlarının ergen bireylerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri üzerindeki etkilerini bilimsel bir altyapıyla temellendirerek anlamak için yapılmış az sayıda araştırmayı derinleştirmekte görülmektedir. Çalışmanın amaçları arasında ergen bireylerin psikososyal gelişimlerinde anne ve babaların rolünün daha geniş bir şekilde incelenmesi yer almaktadır. İş hayatında aktif bir şekilde yer alan anne ve babaların çocuklarına sunmak istedikleri duygusal ve sosyal yardım ile çocukların bağımsızlık elde etme süreçleri arasında bir denge kurma şartı bulunmaktadır. Anne ve babaları çalışan çocukların, daha bağımsız bir şekilde yetiştikleri görülürken, duygusal açıdan yeteri kadar bağlanamadıklarında, sosyal kaygı, yalnızlık duyma ve düşük benlik saygısı gibi psikolojik problemler geliştirebildikleri görülmektedir (La Greca & Harrison, 2005).

Aynı zamanda, bu çalışmanın bulguları kurumsal düzeyde ve aile içi uygulamalar bazında önemli çıkarımlara yol açabilir. Aile danışmanlarının, ruh sağlığı profesyonellerinin ergenlerin sağlıklı bir şekilde gelişmesine yol açacak ve onları destekleyecek müdahale programları tasarlamalarına yardımcı olabilir. Bu çalışma aynı zamanda aile danışmanları ve ruh sağlığı uzmanlarından ziyade anne ve babalarında çocuklarına yönelik daha kapsamlı rehberlik programları verebilmelerine yol açacak bir bilimsel temel oluşturacaktır (La Greca & Harrison, 2005).

Toplumun cinsiyet rolleri incelendiğinde, anne ve babaların çalışıp, çalışmamalarının çocuklara olan etkisini anlamak, ergenlerin cinsiyet kimliklerinin gelişimleri ve sosyal ilişkilerindeki değişim ile ilgili önemli bilgiler verecektir. Yapılan araştırmalar, geleneksel aile sistemleri ve günümüz modern ebeveynlik yapıları arasındaki farklılıkları ele alarak, toplumsal sistemin ergenlerin gelişimine yansımalarını değerlendirecek ve aile sistemlerindeki değişikliklerin sosyal politikalar üzerine olası olumlu ve olumsuz katkılarını ortaya çıkaracaktır (Bianchi & Milkie, 2010).

Genel olarak bu çalışma, anne ve babaların çalışma durumlarının ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeylerine olan etkileri inceleyerek sağlıklı bir ergenlik dönemine katkı sağlamak için anne, baba- çocuk ilişkisinin önemini öne çıkarmaktır. Bunun yanında, elde edilen bilgiler, toplumsal seviyedeki politika yapıları ve kurumsal destek programları için temel bir kaynak olarak kullanılabilir. Bu araştırma, psikolojik sağlık, sosyal uyum ve aile içindeki dengelerin ergenlik dönemi gelişimine olan katkılarını daha iyi bir şekilde anlamlandırarak, sağlıklı ergenlerin, bireylerin yetişimine katkıda bulunacaktır.

1.4. Varsayımlar

1. Çalışmaya katılmış olan bireylerin kullanılan veri toplama araçlarına nesnel ve içten bir şekilde cevap verdikleri varsayılmıştır.
2. Çalışmaya katılan ergenlerin Ergenler için Sosyal Kaygı Ölçeği ile Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği “ne yaşadıkları durumları doğru bir şekilde gösterecek biçimde cevaplar verdikleri varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Gerçekleştirilen çalışma Yalova ilinde yer alan Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan okullarda eğitim gören yaşları 10-15 arasında değişim gösteren 450 ergenle sınırlıdır.
2. Sosyal kaygı düzeyi, Ergenler için Sosyal Kaygı Ölçeği“nin ölçmekte olduğu özelliklerle sınırlıdır.
3. Benlik saygısı düzeyi, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği“nin ölçmekte olduğu özelliklerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Ergenlik Dönemi: Bireyin çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine geçiş yaptığı fiziksel, duygusal ve sosyal değişimlerin yoğun olarak yaşandığı sürece ergenlik dönemi denmektedir. Birey bu dönemde kimlik gelişimi yaşamakta ve bu kimlik gelişimi bireyin sosyal ve duygusal ilişkilerinde belirgin değişimlere neden olmaktadır (Santrock, 2011).

Benlik Saygısı: Bireyin özsaygı seviyesini ifade etmekte olan benlik saygısı kavramı, bireyin kendisine karşı olan olumlu veya olumsuz değerlendirmelerini içeren bir kavramdır. Benlik saygısı kavramı aynı zamanda kişinin kendisini değerli ve yeterli görme derecesi olarak da ifade edilmiştir. Benlik saygısı, kişinin kimlik duygusu ve özsaygısını barındıran temel bir psikolojik etmen olarak kabul edilmektedir (Rosenberg, 1965).

Sosyal Kaygı: Bireylerin sosyal ortamlarda yer aldığında değerlendirilecekleri ya da eleştirilecekleri endişesiyle kendini gösteren, yoğun korku ve rahatsızlık hissine sosyal kaygı denmektedir. Sosyal kaygısı olan bireyler, sık sık olumsuz bir şekilde değerlendirilecekleri korkusuyla sosyal etkileşimlerden kaçınmakta ve düşük özgüvene sahip olabilmektedir (La Greca & Lopez, 1998).

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. Ergenlik Dönemi

Ergen kelimesinin ortaya çıkışı Latin diline dayanan ‘adolescent’ kelimesine dayanmaktadır. Bu kelimeden ‘Ergen’ şeklinde dilimize aktarılmıştır. Latince adolescent kelimesi, yapısından dolayı sonlanmamış, yani hala devam etmekte olan bir süreci ifade etmektedir. Devam eden bu sürecin ne zaman ve hangi yaş grubunda sonlanacağını net bir çizgisi olmamaktadır (Yavuzer,1998).

İnsanların gelişme süreçleri incelendiğinde toplumun bireylere en çok etkisinin bulunduğu evrenin ergenlik dönemi olduğu görülmektedir. Ergenlik döneminde birey fiziksel ve cinsel yönlerden gelişim gösterdiği gibi bilişsel, duygusal ve psikososyal yönlerden de gelişim göstermektedir. Bu dönemde birey çocukluktan erişkin yaşama geçiş yapmakla beraber dönemin gerektirdiği yaş sınırı net olarak bilinmemekte ve toplumdaki farklılıklar göstermektedir (Alver, 2013).

Bireyin tüm yaşamı incelendiğinde ergenlik döneminin, yaşam boyunca en dikkate değer biyolojik ve sosyal geçiş dönemlerinden birisi olduğu görülmektedir. Ergenlik döneminde bireyin bedeni incelendiğinde hem fizyolojik açıdan iskeletinde, kas yapısında hem de üreme yapısında farklılıklar ortaya çıktığı görülmektedir. Yaşanan bu büyüme, olgunlaşma dönemi “Ergenlik çağı” olarak ifade edilmektedir (Alver, 2013). Bu dönemde birey tekrarlanan doyum ve mutluluk arayışı yaşamakta, eğitimine dair tercihler yapmakta, değerlerini ve sosyal becerilerini geliştirmekte; yaşam şeklini davranışlarını şekillendirmektedir (Lintonene ve Rimpela, 2004).

Ergenlik döneminin temeline inmek için yapılan bilimsel araştırmalara bakıldığında ortaya çıkan ilk akademik çalışmanın 1904 senesinde yayınlanan G. Stanley Hall’ın “Adolescence” kitabı olduğu görülmektedir (Ekşi, 1990). Hall (1990), Darwin’in evrim teorisinden etkilenmiş ve ergenlik temelinde detaylı çalışmalar ortaya koymuştur. Tüm bireyler için ergenlik, aynı örgüde ortaya çıkan yeniden doğum süreci olarak ifade edilmiştir. Hall(1990) ergenlik dönemini bireysel olma çabalarının en yoğun olduğu, insana dair en önemli dönem olarak ifade etmiştir. Ergenlerin bireyselleşme çabaları nedeniyle yoğun strese maruz

kaldığını ve maruz kalınan bu stresin ergenin bireyselleşme sürecini yeni baştan şekillendirdiği için pozitif bir durum şeklinde ele alınması gerektiğini ifade etmiştir (Arnett, 2006).

Literatür araştırıldığında ergenlik dönemiyle ilgili yapılan çalışmalarda farklı özelliklerin yer aldığı tanımlarla karşılaşmıştır:

Türk Dil Kurumuna (TDK,2020) göre ergenlik bireyin cinsel organlarının fiziksel gelişimi ile başlamakta olan ergenlikle yetişkinlik arasındaki dönemdir. UNESCO (UNESCO,2020) ergenliği, eğitim gören ve yaşamını idame ettirme için çalışması gerekmeyen 15-24 yaş aralığındaki kişiler şeklinde ifade etmiştir.

Şirin (2019) ergenliğin fırtınalı bir zaman olduğunu bireyin fizyolojik ve toplumsal nedenlerle yaşadığı kaygının, ergenliği zor bir sürece çeviren ana neden olduğunu belirtmiştir. Şirin (2019) Ergenlerin yaşadıkları bu stres durumunun sonucunda yaşadıkları problemleri ya içselleştirdiklerini ya da dışsallaştırarak yaşadıklarını ortaya koymuştur. Ergenler yaşadıkları bu problemleri içselleştirdiğinde depresyon ve stres gibi bazı psikolojik problemler ortaya çıkarırken; yaşadıkları problemleri dışarı yansıtan çocukların ise yaşamakta oldukları kaygıyı saldırganlık, suç işlemeye ve şiddete yatkınlık gibi davranışsal problemler şeklinde ortaya çıkardıklarını ifade etmiştir.

Yazgan (2006) ise ergenliğin bir geçiş dönemi olduğunu, çocukların kendilerini yetişkin gibi hissetse bile yetişkin olmadıklarını ifade etmiştir. Ergen birey bu dönemde hayata hazırlanmakta, bağımsız olma çabası içerisine girmektedir. Bu sebeple daha fazla sorumluluk almak için çaba göstermektedir. Aynı zamanda ergen birey bu dönemde bir yetişkin gibi davranabileceği fiziksel, biyolojik ve zihinsel özelliklere sahiptir.

Yapılmış tüm tanımlara bakıldığında herhangi bir kesinlik olmadığını ve hepsinin bir öngörü olduğunu görmekteyiz. Temel olarak ergenliği; bireyin zihninde, vücudunda ve psikolojik özelliklerinde yaşanan birtakım değişiklikler ve etkileşimler olarak değerlendirebiliriz (Ermiş, 2019).

2.1.1. Ergenlikte Fiziksel ve Duygusal Değişimler

Ergenlik döneminde birey vücudunda çok kapsamlı değişiklikler yaşamaktadır. Bireyin yaşamakta olduğu bu değişimler 18-19 yaşlarına kadar devam etmektedir. “Kızların ergenlik çağına erkeklerden 1-2 yıl önce girdikleri ve büyümelerini, cinsel olgunlaşmalarını da 1-2 yıl daha erken tamamladıkları görülmektedir “(Yörükoğlu, 1990).

Ergenlik döneminde görülmeye başlanan değişimlerle birlikte kızlarda ve erkeklerde fiziksel açıdan cinsiyet özellikleri kazanılır. Erkeklerde penis ve testisi büyümeye başlar, genital bölgede ve koltuk altına kıllanmalar oluşur, ses değişmeye başlar ve yüzde kılların çıkmaya başladığı görülür. Kızların ise göğüs bölgelerinin büyümeye başladığı, genital bölgelerinde kıllanmaların oluşmaya başladığı, adetlerinin görülmeye başladığı, kalça ve omuz bölgelerinin belirginleşmeye başladığı görülmüştür (Alver, 2013).

Ergenlik çağı bireyin hiç cinsel aktivitesinin olmadığı çocukluk çağıyla, cinsel aktivitesinin olduğu yetişkinlik çağı arasında bir bağlantı görevi görmektedir. Ergenler bu dönem içerisinde cinsel durumlara odaklanmakta, cinsel durumlara yönelik hayaller kurmakta, cinsel açıdan iyi görünüp, görünmediklerine dair merak duygusu yaşamaktadırlar. Yaptıkları bu araştırmalar sonucunda cinsel kimliklerini şekillendirmektedirler. Şekillendirdikleri cinsel kimlik, yaşadıkları sosyal ve kültürel çevreyle birlikte gelişmektedir (Santrock, 2012).

Birey ergenlik dönemine girdiğinde bu değişimler genellikle gençleri hazırlıksız yakalamakta ve bu değişimler sonucunda bazı psikolojik problemler yaşanabilmektedir. Bu problemlerin yaşanmaması adına ergenlerin bu konularda bilgilendirilmesi faydalı olabilmektedir (Avcı, 2006).

2.1.2. Ergenlikte Sosyal ve Bilişsel Gelişim

İnsanlar sosyal varlıklardır. Ergenlik çağında bir yandan fiziksel gelişme süreçlerini bitirirken diğer taraftan toplumsal normlarla birleşmekte ve bulunmakta oldukları topluluğun bir ferdi olmanın gerektirdiği davranışları edinmektedirler. Bu bağlamda bireyin kişiliği toplumla kaynaşma süreci içerisinde ortaya çıkmaktadır (Aslantürk ve Amman, 2000).

Birey sosyalleşmeye öncelikle ailesinde başlamaktadır. Ailenin yapısı ve işlevleri süreç içerisinde değişiklikler gösterse bile insan neslinin sürekliliğine katkıda bulunan tüm değerlerin nesilden nesile devredildiği ve toplum kültürünün benimsendiği çok katmanlı bir sosyal oluşumdur (Collins ve Laursen, 2004). Ergenlik çağındaki bireyler toplumun gerektirdiği rollerini öğrenmeye öncelikle bu düzende başlarlar. Ergenlerin sosyal gelişmeler yaşamaları çocukluk çağı ile beraber başlamakta ve ergenlik dönemiyle beraber bu sosyalleşmenin kapsamı büyümektedir (Koç, 2004).

Berger'e (1999) göre sosyalleşme birincil sosyalleşme ve ikincil sosyalleşme olarak iki başlık altında ele alınmıştır. Ele alınan başlıklar altında bireyin sosyalleşme durumu dönemlere göre farklılıklar ortaya koymaktadır. Birey birinci sosyalleşme kapsamında çocukluk döneminde topluma uyum sağlamaya çalışarak hayatı öğrenir. Bununla birlikte bireyin sosyal dünyası ortaya çıkmaya başlar. Daha sonra ergen birey ikincil sosyalleşmenin kapılarını açar ve bir alt sürecin içine adım atar. Bu ikincil sosyalleşme alanları, birincil sosyalleşme alanlarının daha kapsamlı halidir. Bu sosyalleşme hayatı bireylerin hayatında büyük bir yer kaplamakta, ergenlik dönemine girilmesiyle beraber yoğunlaşmaktadır. Bu sosyalleşme alanı aynı zamanda bireyin kişilik gelişimi için önemlidir.

Fromm (1965) insanların sosyal varlıklardır olduklarını ve bireyin gelişim alanlarının içinde yaşadıkları toplumdan son derece etkilendiğini belirtmektedir. Toplumunun kişinin gelişimindeki önemini fark etmesiyle 'toplumsal kişilik' kavramına değinmiş ve kişiliğin toplumun gereklerine göre şekillendiğinden bahsetmiştir. Birey bu dönemde topluma adaptasyon sağlamak ve bu şekilde gelişmektedir.

Adler'e (2013) göre de insan toplumsal bir varlıktır ve toplumsal hayat insan için bir gerekliliktir. Bireyi değerlendirirken içinde yaşadığı toplumda dikkate alınmalıdır. Bireyin kişiliği sadece bireyin içinde bulunduğu bağlamda anlaşılabilir.

Sosyal gelişim ile beraber bilişsel gelişimde görülmektedir. Bilişsel gelişimin içinde birey düşünme, akıl yürütme ve dil becerilerini geliştirme gibi süreçler yer almaktadır. Ergenlik döneminde görülen bir diğer önemli gelişme bireyin bilişsel

süreçlerinde meydana gelmektedir. Meydana gelen bu değişme ergenin toplumsal ilişkilerini, değer yargısını ve problemlere nasıl baktığını etkilemektedir. Tüm bu gelişimler bireyin soyut düşünebilme yeteneğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Arı, 2003). Piaget soyut düşünebilme yetisi edinmiş ergenlerin düşüncelerini artık sadece somut yaşantılarla sınırlamadıkları, buldukları zamanda gelecek yaşantılara dair soyut bir şekilde düşünebildiklerini, problemleri çözüm bulabilmek adına hipotezler geliştirdiklerini ayrıca hipotezlerini test edebildiklerini belirtmiştir (Santrock, 2012).

Steinberg (2007), Piaget'in görüşlerine katılmakta ve ergenlik dönemindeki bireylerin düşünceleri tam olarak kısıtlanmadığından daha dolambaçlı bir fikir yürütme süreçleri olduklarını belirtmektedir. Bu dönemle birlikte ergen birey soyut kavramları zihninde daha iyi ele alabilmeye başlamakta ve soyut kavramlarla ilgili daha kapsamlı akıl yürütmeye başlamaktadırlar. Artık birden fazla boyutlu zihin yeteneklerini daha iyi bir şekilde kullanabilmektedir. Bir önceki dönem olan çocukluk dönemiyle karşılaştırıldığında olaylar ve olgular arasında farklılıkları daha iyi anlayabilmekte ve aralarındaki bağlantıyı değerlendirmek suretiyle bağlantı sağlayabilmektedir.

2.2. Benlik Saygısı

Bireylerde bulunan pozitif ya da negatif tutumlar benlik saygısı olarak ifade edilmektedir. Bireyin sahip olduğu olumlu tutumların daha fazla olması yüksek benlik saygısını ifade etmekteyken, olumsuz tutumların daha fazla olması düşük benlik saygısına işaret etmektedir. Benlik saygısı bireylerin kendilerini kabulünü, meslek edinme sürecine ve aile hayatına hazır olmasını sağlamakta ve bireylerin kendilerini eksik hissettikleri kısımlarıyla mücadele içinde olmalarını ve kendileriyle barış halinde yaşamalarını belirtmektedir. Kişilerin benliklerine yükledikleri değer yargısı şeklinde belirtilmektedir (Rosenberg, 1965; Akt. Doğru, 2018).

2.2.1. Benlik ve Benlik Saygısının Tanımı

Literatür araştırıldığında benlik kavramı kapsamında çeşitli bakış açıları olduğu görülmektedir. Kulaksızoğlu (2005) benliği, bireylerin davranışlarının şekillenmesi yolunda etkisi olan değer, amaç ve ideallerin bir bütünü olarak ifade etmiştir. Aynı zamanda kişilerin çevreyi algulamaları ve değerlendirerek yapılandırmaları ve bununla birlikte yaşadıkları durumlara ya da olaylara yönelik gösterdikleri tepkinin biçimi benlik kapsamında yer almaktadır. Benlik kişilerin kendilerine dair görüşleriyle oluşmakta, kişinin değerleriyle ve inançlarıyla sıkı bir ilişki içinde yer almaktadır (Kulaksızoğlu, 2005).

Çağlayan (2011) ise benlik kavramını dikkat, yönetsel ve bilişsel aşamalar ile birlikte değerlendirmektedir. Bireyler dikkat süreci içerisinde kendilerinin farkındadır ve kendilerine ilgi göstermektedirler. Yönetsel süreç içerisinde bireyin kendi kendini kontrol altında tutabilme ve karar verebilme aşamasındaki çabaları değer kazanmaktadır. Bilişsel süreçte ise birey kendisine yönelik tutumlar, yargılar, duygu ve düşünceler oluşturmaktadır. Oluşturulan bu tutum, duygu, düşünce ve yargılar ise bu süreçte öne çıkmakta ve değer kazanmaktadır (Çağlayan, 2011).

Freud (1984) benliği, bireyin içsel dürtüleriyle dış dünya arasında dengeyi sağlayan ve gerçekçi yargılarla mantıklı düşünen bölümü olarak ifade etmiştir. Rogers'a (1951) göre ise benlik bireylerin kendilerine dair düşüncelerinin düzenlenmiş halidir ve bu düşünceler kişiliğin öznel tarafını oluşturmaktadır (akt. Bacanlı, 2002).

Rogers (1951) benliğin anne ve çocuk arasında kurulmuş olan iletişim ve etkileşim sonucunda şekillendiğini ve geliştiğini ifade eder. Çocuğun sağlıklı kişilik gelişimi sergileyebilmesi amacıyla sevgi ihtiyaçları anne tarafından giderilmelidir. Bu durumlarda annenin çocuğuna gösterdiği sevginin koşullu olması, çocukların değer yargılarının da bu duruma uygun bir şekilde oluşmasına sebep olacaktır. Eğer çocuk istenen davranışları ortaya çıkardığında anne tarafından sevilir ve istenmeyen davranışlarda bulunduğu anda ise anne tarafından sevilmez ise kendisini normal şartlarda değerli hissedeceği durumlarda bile sevilmediğini hissedecek ve sağlıklı benlik gelişim süreci sekteye uğrayabilecektir (akt. Schultz ve Schultz, 2007).

Sullivan (1953; akt. Yiğit, 2010) benliği iyi olan ben, kötü olan ben, ben ve ben olmayan şekillerinde dörde ayırmaktadır. Bireyin benliğine dair bilgilerin yer aldığı bir yapıya benlik sistemi denmektedir. İyi ben kişinin kendine dair duyduğu saygıyı artırırken, ödülleneyle sona eren etkileşimlerden meydana gelmekte ve kötü olan ben ise annelerin çocuklarının ihtiyaçları olan bakımını karşılayamamasıyla meydana gelmektedir. Çocuklarda ise bu durum strese ve endişeye neden olmaktadır. Diğer sistemlere bakıldığında ise anne ve çocuk arasındaki etkileşimden etkilendiği görülmektedir.

Tüm bunlara bakıldığında benlik sisteminin tamamen ebeveynler ve çocuk arasındaki etkileşimden oluştuğu düşünülse de bu sisteminin gelişimi bireyin doğumuyla beraber hayata gelmektedir. Bireyin doğumuyla başlayan benlik sisteminin gelişimi bireylerin yaşamı boyunca devam etmektedir. Birey çocukluk dönemindeyken ortaya çıkan fizyolojik ve psikolojik gelişim, benliğin gelişmesini pozitif ya da negatif şekilde ilgilendirmektedir. Ebeveynler ve çocukları arasındaki iletişimin kalitesi benlik kavramının gelişimi için önem arz etmektedir. Bu sebeple çocukların psikolojik ihtiyaçları karşılanmalıdır. Bu ihtiyaçların karşılanması sonucunda ergen birey güven duygusu kazanacak ve sevginin temelini oluşturacaktır. Bu durumun sağlanması güçlü bir benlik için en önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Özer ve Özer, 2001; Yavuzer, 2002).

Kısaca benlik, bireylerin öz algılarının bütün ve düzenlenmiş şeklidir. Bireylerin kendilerine dair algı, değer ve fikirlerini içermektedir. Bireylerin benliklerini değerlendirmeleri ise benlik saygısının ortaya çıkmasıyla sonuçlanmaktadır (Rosenberg, 1965; Akt. Sarı ve Cenkseven, 2008; Deniz, 2011).

Kişilerin elde ettikleri pozitif ya da negatif tutumlar benlik saygısı olarak ifade edilmektedir. Bireyin sahip olduğu olumlu tutumların daha fazla olması yüksek benlik saygısını ifade etmekteyken, olumsuz tutumların daha fazla olması düşük benlik saygısını ifade etmektedir. Benlik saygısı bireylerin kendilerini olduğu gibi kabullenebilmeleri, iş ve aile hayatına hazırlanabilmelerini sağlamak ve yetersiz olduklarını düşündükleri kısımlarıyla yüzleşebilmelerini ve kendileriyle barışık halinde yaşamalarını temsil etmektedir. Kişilerin benliklerine yükledikleri değer yargısı terimiyle belirtilmektedir (Rosenberg, 1965; Akt. Doğru, 2018).

Benlik ile benlik saygısı kavramlarının anlamca birbirlerine benzer olduğu görülse de belirli kısımlarda ayrılmaktadırlar. Benlik bireyin benliğine dair kişisel düşünceleri ifade etmektedir. Genel bir değerlendirme içerisinde olan benlik saygısı ise bireylerin kendilerine dair olumlu veya olumsuz yorumlarını içermektedir. Benlik kavramı sadece belirli alanlarda yapılan değerlendirmeleri ifade ederken, benlik saygısı benliğe dair genel değerlendirmeleri ifade etmektedir (Harter, 1988; Akt. Cobb, 2007).

Steinberg (2007) benlik saygısını incelerken onu iki ana boyuta ayırmış, benlik saygısının barometrik benlik saygısı ve temel benlik saygısı olarak iki farklı kısma ayrıldığını ifade etmiştir. Barometrik benlik saygısının olaylar, durumlar, zaman ve mekân gibi değişkenler sonucunda farklılaşabildiği görülürken temel benlik saygısının bu değişkenlerden etkilenmediği ortaya çıkmıştır (Steinberg, 2007). Bireylerin benliklerine dair pozitif ve negatif duyguların gelişmesinin benlik saygısı kavramıyla ifade edilmesiyle ideal ve gerçek benlik kavramları ortaya çıkmıştır (Steinberg, 2007). Gerçek benlik kişilerin dış yargılardan etkilenmeden ne olduğu ve ne yapabildiği ile ifade edilirken, ideal benlik ise değer verilen değerler ile beklentileri içermektedir. Bu gibi durumlarda kişilerin sahip oldukları ile sahip olmak istedikleri arasındaki fark fazla olursa uyumsuzluk seviyesi yükselecektir. Bireyin gerçek benliğine dair pozitif hislere sahip olması, kendinden beklenenlere yönelik kaygıyı düşürmektedir. Bu sayede gerçek benlik ve ideal benlik birbirine daha yakın olmaktadır (Acar 2004).

Benlik saygısının seviyesini belirlenirken gerçek benlik ve ideal benliğe bakılmaktadır. İki benlik arasındaki farkın yüksek ya da alçak olup olmadığına bakılmaktadır. Bireylerin olmak istedikleri kişiyle, oldukları kişi arasındaki farkın düzeyi benlik saygısının durumunu ortaya çıkarmaktadır. İdeal benlik ve gerçek benlik arasında fark olması, olağan bir durumken aradaki farkın çok yüksek olması benlik saygısının düşük olmasına ve bireyin çatışma yaşamasına sebep olmaktadır (Kuzgun, 2002).

Benlik saygısının seviyesi belirlenirken bireyin ideal benliği ile gerçek benliği arasındaki farka dikkat edilmektedir. İdeal ve gerçek benlik arasındaki fark alçak olduğunda benlik saygısı yükselmekte, aradaki fark yüksek olduğunda ise benlik saygısı düşmektedir (Rogers, 1951; Akt. Steinberg, 2007).

Benlik saygısı yüksek kişiler yani ideal benlikleriyle gerçek benlikleri arasındaki farkın düşük olduğu bireylerin daha fazla etkili problem çözebilme becerisine sahip olduğu görülmektedir. Benlik saygısı yüksek bireyler toplum içinde yer almaktan hoşlanmakta ve kendilerini daha iyi bir şekilde ifade edebilmektedirler. Benlik saygısı yüksek bu bireyler daha girişken olmaları ve ifade becerilerinin yüksek olması sayesinde, etraflarındaki bireyler üzerinde daha olumlu izlenimler bırakmaktadırlar (Baumeister, Campbell, Krueger ve Vohs, 2003). Benlik saygısı yüksek olan kişilere bakıldığında hayatlarında mutlu oldukları, üretken ve başarılı oldukları görülmektedir. Bu kişiler yaşamakta oldukları zor durumlar karşısında çözüm üretebilmek amacıyla yoğun çabalar göstermekte, yaşayacakları zor durumlarla da mücadele edebileceklerine inanmaktadırlar. Bu bireylerin pozitif davranışları daha baskındır ve akran zorbalığı konusunda ise zorbalık görme eğilimleri daha düşüktür (Coleman, 1990). Benlik saygısı fazla olan kişilerin beklentilerinin de fazla olduğu, olumlu ve olumsuz özelliklerini daha iyi bildiklerini, başarılı olabilecekleri ve olamayacakları konuları daha iyi bildikleri ve böylece kendilerinden beklenenleri yerine getirebildikleri gibi, özgüvenlerin de yüksek olduğu görülmektedir. Bu kişiler, kendi haklarını savunma konusunda sıkıntı yaşamazlar (Tufan ve Yıldız, 1993).

Tam tersi durumda ise, yani ideal benlikleri ile gerçek benlikleri arasındaki fark fazla olan benlik saygısı düşük bireyler sosyal ortamlara uyum sağlamakta problem yaşarlar ve bunun gibi durumlar benlik saygısı yüksek olmayan bireylerin psikolojik sağlıklarında problemlere sebep olabilmektedir (Kohut, 1983; Akt. Karahan ve ark., 2004). Benlik saygısı yüksek olmayan bireyler incelendiğinde intihara meyilli oldukları, depresif belirtiler gösterdikleri, anksiyete ve yeme bozukluğu gibi problemler yaşayabildikleri görülebilir. Bu bireyler çoğunlukla akademik yönden başarısız olma eğilimindedir, madde kullanmaya, suça ve şiddete yatkındırlar (Mann, Hosman, Schaalma ve De Vries, 2004).

Benlik saygısı alçak olan bireyler kendilerini yeteneksiz hissetmekte ve sürekli başarısız olacaklarını düşünmekte, değersiz olduklarına inanmakta ve yeterince çaba harcamamaktadırlar (Kassin, 1998). Bu bireylerin öz güvenleri düşüktür ve kendilerinin yetersiz ve değersiz olduklarını düşünmektedirler (Gümüş, 2006).

2.2.2 Ergenlikte Benlik Saygısının Gelişimi

Ergenlik dönemi, bireyin kendilik algılarının şekillendiği, sosyal ilişkilerin ve çevresel etkilerin yoğun bir şekilde hissedildiği kritik bir süreçtir. Benlik saygısı, bu dönemde bireyin kendini değerli, yeterli ve kabul edilebilir bir kişi olarak görme düzeyini ifade eder. Rosenberg (1965), benlik saygısını kişinin kendisiyle ilgili genel pozitif ya da negatif değerlendirmeleri şeklinde tanımlamış ve bu kavramın bireyin yaşamındaki temel psikososyal işlevlerden biri olduğunu vurgulamıştır.

Ergenlikte benlik saygısının gelişimi, bireyin yaşadığı sosyal etkileşimler, aile ilişkileri ve eğitim ortamı gibi çeşitli faktörlerden etkilenir. Aile, bu süreçte en önemli etkenler arasında yer almakta ve çocuklarına sağlamış oldukları duygusal destek, sevgi ve rehberlik çocuklarına benlik saygısını pozitif bir biçimde geliştirebilmesi için yardım sağlamaktadır. Baumrind' e (1991) göre, demokratik anne, baba tutumları ergen bireylerin bağımsızlık, özgüven ve özsaygı seviyelerini yükseltebilmeleri için önemli bir yere sahiptir. Demokratik tutuma sahip anne ve babalar çocuklarına rehberlik ederler ve onların bireysel kararlarına saygı duyarlar. Bu şekilde davranılan ergenlerin kendilerini daha değerli hissettikleri görülmektedir.

Anne ve babası çalışan ergenler çoğunlukla ekonomik güvence içinde ve sosyal rollerin yer aldığı bir ortamda büyüdüklerinden dolayı benlik saygılarının daha yüksek olabildiği görülmektedir. İş hayatında aktif bir şekilde yer alan annelerin, çocuklarına hem ekonomik bağlamda güven verdikleri hem de olumlu bir şekilde rol model oldukları görülmektedir. Görülen bu durumun sonucu olarak çocukların bağımsızlık hisleri geliştirerek özsaygılarını güçlendirebildiği ifade edilmektedir (Yeşilyaprak, 2004). Fakat, çalışan anne ve babaların iş hayatında yaşadıkları stres ve çocuklarına ihtiyaçları olan yeterli zamanı verememeleri durumlarında, ergenlerin duygusal güvenlikleri zarar görebilir ve bu durum benlik saygısının zayıflamasına neden olabilir (Cabrera et al., 2000).

Tam tersi durumda anne veya babaları çalışmayan çocuklar ise anne ve babaları ile daha fazla zaman geçirebilme şansına sahiptir. Bu şansa sahip çocuklar duygusal destek alabilme konusunda daha avantajlı bir yere sahiptirler. Fakat anne ve babanın çalışmayıp evde vakit geçirmeleri bazen aşırı koruyucu tutumlara

sahip olmalarına neden olmakta ve bu aşırı koruyucu tutumlar, ergenlerin bağımsızlık ve özsaygı gelişimini engelleyebilmektedir. Santrock (2011) aynı zamanda çalışmayan anne ve babaların çocuklarının eksik bağımsızlık duygusuna ve yetersiz sosyal becerilere sahip olabileceklerini ifade etmektedir. Yaşanan bu gibi durumlar ergenlerin benlik algısında olumsuzluklara sebep olabilmektedir.

Ergen bireylerin sahip oldukları sosyal ilişkiler de benlik saygısının gelişebilmesinde önemli bir yere sahiptir. Ergen bireyin akranları ile olan etkileşimden aldığı sosyal destek ve kabul durumu ergenin kimlik algısını pozitif şekilde etkilerken, yaşanan sosyal reddedilme ya da dışlanma gibi olumsuz durumlar, benlik saygısının düşmesine sebep olabilmektedir (La Greca & Lopez, 1998). Bu sebeplerle anne ve babalar çocuklarına arkadaş seçimi konusunda rehberlik etmeli ve çocuklarının olumlu bir sosyal çevre edinmesine yardımcı olmalıdır. Anne, baba ve çocuklar arasında destekleyici bir ortam olması, ergenin sosyal ilişkilerde kendine güvenmesini ve özsaygısını artırmasını sağlamaktadır.

Bir diğer faktör de eğitim ortamıdır. Eğitim ortamının benlik saygısının gelişimi için önemli bir yeri vardır. Destekleyici öğretmenlere sahip ergenlerin okul başarıları, daha yüksek benlik algısı geliştirmelerine yardımcı olabilmektedir. Fakat, ergenin yaşayacağı başarısızlık durumu ya da yoğun akademik baskı, özsaygısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Harter, 1999).

Özetlemek gerekirse ergen bireyin benlik saygısının gelişiminde psikolojik, sosyal ve çevresel etkileşimler rol almaktadır. Anne ve babaların destekleyici ve rehberlik edici tutumlara sahip olması, ergen bireyin özsaygısının olumlu yönde gelişmesine fayda sağlamaktadır. Demokratik bir aile ortamının var olması, sosyal yardım ve eğitimde görülen başarılar, sağlıklı bir benlik saygısının oluşmasına yardımcı olur. Bu temelde, anne babaların, eğitim ve sosyal çevre arasındaki dengeyi sağlamalarının çok önemli olduğu görülmektedir.

2.2.3 Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler

Bireyin kendisini değerlendirme biçimini yansıtmakta olan benlik saygısı psikolojik sağlık üzerinde önemli etkilere sahip olan temel bir kavramdır. Ergenlik dönemi ise bireyin benlik algılarını biçimlendirdiği ve bu biçimlendirmelerin bazı faktörlerden etkilendiği kritik bir süreçtir. Benlik saygısı

bu dönemde kişisel özellikler, aile yapısı, sosyal çevre ve kültürel bağlam gibi etmenlerce biçimlenir (Rosenberg, 1965; Santrock, 2011). Bireyin benlik saygısını etkileyen bu faktörler, bireyin özsaygısını destekleyici veya kısıtlayıcı şekillerde yer alabilir.

Benlik saygısını etkileyen kişisel faktörler arasında bireyin fiziksel görünüşü, akademik başarısı, öz-yeterlilik algısı ve duygusal farkındalığı gibi etmenler yer alır. Bireyin ergenlik döneminde yaşadığı fiziksel değişimler, bireyin beden algısını etkiler ve benlik saygısını etkileyen temel faktörlerden biri olarak yer alır. Birey fiziksel görünümünden memnunsu daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu, olumsuz beden algısına sahip olduğunda ise daha düşük benlik saygısına sahip olduğu görülmektedir (Harter, 1999). Diğer bir faktöründe akademik başarı olduğu ve ergenlerin kendilerini yeterli hissetmelerine yardımcı bulunduğu ve özsaygıyı artırdığı görülmektedir. Yine elde edilen başarısızlık ve akademik baskı, benlik saygısının düşmesine sebep olabilmektedir.

Tas (2017), (2018), anne ve babaların boşanma ve boşanma sonrası süreçte çocuklarına karşı olan duruşları ile verecekleri tepki ve desteğin düzeyi ergen bireylerin hangi derecede etkileneceklerini belirlemektedir. Demokratik ailelerde yetişen çocukların aileleri ile daha fazla zaman geçirebildikleri görülmektedir. Bu gibi ailevi etmenler, benlik saygısının gelişiminde önemli bir role sahip bir başka faktördür. Demokratik ebeveyn tutumlarına sahip anne ve babaların, çocuklarına duygusal destek sağladıkları ve onları bağımsızlıklarını yolunda teşvik eden bir yapı oluşturdukları görülmektedir. Baumrind' e (1991) göre, demokratik ebeveynlik tutumu çocukların özsaygısını artırmada en etkili ebeveynlik tutumudur. Çalışmakta olan anne ve babaların çocuklarına sağladıkları ekonomik ve sosyal güvence, çocukların kendilerini daha değerli hissetmelerine fırsat tanımaktadır (Yeşilyaprak, 2004). Aynı zamanda anne ve babaların sahip oldukları iş stresi veya aşırı korumacı tutumlar, ergenlerin bağımsızlık duygularını zayıflatabilir ve benlik saygılarını negatif yönde etkileyebilir (Cabrera et al., 2000).

Ergenlerin sahip oldukları benlik saygısı üzerinde etkisi olan bir diğer etmende sosyal çevredir. Ergenin akranlarından aldığı sosyal destek kendisini daha değerli hissetmesine katkıda bulunacaktır.

La Greca ve Lopez'e (1998) göre, bireyin ergenlik döneminde gördüğü sosyal kabul, benlik saygısının gelişmesi için çok önemli bir role sahiptir. Fakat birey, sosyal reddedilme ya da dışlanma gibi bir durumla karşılaştığında benlik algısı zayıflayacak ve özsaygısı düşecektir. Bu sebeple anne ve babalar bilinçli olmalı ve çocuklarına rehberlik etmelidirler.

2.3. Sosyal Kaygı Kavramı

Bireyin sosyal ortamlarda olumsuz şekilde değerlendirilmekten, eleştirilmekten ya da küçük düşme korkusundan dolayı yoğun bir endişe yaşaması durumu sosyal kaygı olarak tanımlanır (American Psychiatric Association [APA], 2013). Bu durumu yaşayan birey sadece belirli sosyal etkileşimlerde değil, genel hayatında ve işlevselliğinde de olumsuz etkiler yaşayabilir. Sosyal kaygısı olan bireyler, sürekli başkalarının kendileriyle ilgili olumsuz yargılara varacağını düşünürler ve sosyal ortamlardan kaçınırlar. Aynı zamanda bu gibi ortamlarda yoğun bir sıkıntı yaşarlar (Heimberg et al., 1995).

Sosyal kaygının en fazla görüldüğü dönemlerden biri olan ergenlik döneminde bireyler hem fiziksel olarak hem de psikolojik olarak hızlı bir değişim yaşarlar ve bu değişime uyum sağlama aşamasında sosyal kaygı geliştirebilirler (La Greca & Lopez, 1998).

2.3.1 Sosyal Kaygının Tanımı ve Özellikleri

Sosyal durumlarda olumsuz değerlendirilmeye yönelik yoğun bir korkunun görüldüğü kaygı bozukluğuna sosyal kaygı denmektedir (Rapee & Spence, 2004). Sosyal kaygı yaşayan bireyler genellikle kendilerini yetersiz, aptal veya değersiz hissetmelerinden dolayı bu durumun içindedirler. Sosyal kaygı incelendiğinde özellikleri arasında, sosyallikten kaçınma, yetersiz özgüven, başkalarının yargılarına karşı aşırı duyarlı olma ve yoğun bir başarısızlık korkusu yer aldığı görülmektedir (Clark & Wells, 1995).

Sosyal kaygıyla beraber gelen belirtiler fiziksel olabildiği gibi bilişsel düzeyde de kendini göstermektedir. Terleme, titreme, kızarma, kalp atışının hızlanması ve mide bulantısı gibi fiziksel belirtiler yaşanır ve birey bilişsel olarak sürekli

başkalarının onu eleştirdiğini veya küçümsediğini varsayar (APA, 2013). Bu durumları yaşayan birey sosyal becerilerini geliştirmekte zorlanır ve sosyal etkileşimlerden uzak bir yaşantı sürmeye başlar.

2.3.2 Ergenlikte Sosyal Kaygının Görülme Nedenleri

Birey ergenlik döneminde fiziksel, sosyal ve duygusal gelişim süreçlerini hızlı bir şekilde deneyimlemektedir. Bireyin bu süreç içerisinde yaşayacağı değişim ve problemler sosyal kaygı geliştirme olasılığını artırmaktadır. Birey bu dönemde akran baskısına uğrayabilmekte, toplumsal normlara uyma zorunluluğu hissetmekte ve kimlik gelişimi yaşamaktadır. Bu faktörler sosyal kaygıyı olumlu ya da olumsuz yönlerde etkilemektedir (Stein et al., 2002).

Ergenlerin sosyal kaygı yaşamasının en temel nedenlerinden biri düşük benlik saygısına sahip olmalarıdır. Sosyal kaygı yaşayan ergenlerin çoğunlukla kendilerini başka insanlarla karşılaştıkları ve bu karşılaştırmalardan negatif sonuçlar çıkardıkları görülmektedir (La Greca & Lopez, 1998). Günümüzde sosyal medyanın herkes tarafından kullanılmasıyla, ergenlerin idealize edilmiş güzellik ve başarı standartlarına maruz kalması, sosyal kaygının daha çok görülmesiyle sonuçlanmıştır.

Literatür araştırıldığında sosyal kaygının ergenlik çağında daha sık ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Yaşanan bu sosyal kaygı sonucunda ergenlerin derslerindeki başarısının düşebildiği, sosyal ilişkilerinde problemler yaşayabildikleri, aile ile olan bağın azalması gibi durumlar ile karşılaştıkları ortaya çıkmıştır (Mehtalia ve Vankar, 2004). Sosyal kaygı seviyeleri gereğinden yüksek olan bu ergenlerin arkadaş ilişkilerinde kabul görmedikleri, ilgisizlik yaşadıkları, sosyalleşemedikleri ve çevreleri ile paylaşımlarının az olduğu görülmektedir (Işık ve Çelik, 2020). Bu bireyler ergenlik döneminde sosyal kaçınma davranışları sergileyebilmektedir. Arkadaş sohbetlerinden uzaklaşmakta, akademik gruplara katılmakta zorlanmakta, toplum önünde veya sınıf içerisinde konuşmaktan kaçınmakta ve bazı dönemsel gelişim görevlerini yerine getirmekte zorlanma ya

da daha geç getirme gibi davranışlar sergilemektedirler (Albano, Chorpita ve Barlow, 2003).

Bu süreçte kritik bir rolü oynayan diğer faktörde ailedir. Aşırı koruyucu olan anne ve babalar, ergen çocuklarının bağımsız kararlar almasını ve özgüven geliştirmesini engelleyebilmektedir. Birey bu gibi durumlardan dolayı sosyal becerilerini yeterince geliştirememekte ve sosyal kaygı yaşamaktadır (Bögels & Brechman-Toussaint, 2006). Bu sebeplerle ebeveynler tutumlarında ölçülü olmalı ve çocuklarına eleştirel bir şekilde yaklaşmamalıdır.

2.3.3 Sosyal Kaygı ile Anne ve Baba Çalışma Durumu Arasındaki İlişki

Sosyal kaygının oluşmasında etkisi olan faktörler arasında anne ve babanın çalışma durumunun da önemli bir etken olduğu görülmektedir. Çalışan anne ve babaların çocuklarının, aile içerisinde yeterli duygusal desteği görmemesinden dolayı sosyal kaygı geliştirme riskiyle karşı karşıya oldukları görülmektedir. En çok da çalışan annelerin yoğun iş yükleri sebebiyle çocuklarına yeteri kadar vakit ayıramaması, çocuklarda duygusal yoksunluk hissine yol açabilmektedir (Nelson et al., 2014).

Herhangi bir işte çalışmayan annelerin çocuklarına bakıldığında ise daha fazla duygusal desteğe sahip oldukları ancak bu durumun zamanla aşırı koruyucu ebeveynliğe dönüşebildiği ve bunun sonucunda bireyin sosyal becerilerinin gelişimini engelleyebildiği görülmektedir. Çalışan babalara baktığımızda ise onların da benzer şekilde çocuklarıyla sınırlı zaman geçirmesi durumunda sosyal bağlanma süreçlerini olumsuz etkileyebildikleri ortaya çıkmıştır. Yine de çalışan anne ve babalar genellikle çocuklarının bağımsızlığını destekleyerek, sosyal kaygının bazı etkilerini azaltmaya çalışmıştır (Barrett et al., 1996).

Sonuç olarak, anne ve babaların çalışıp çalışmadıkları durumu, çocukların sosyal kaygı düzeylerini olumlu ve de olumsuz yönlerde etkileyebilmektedir. Ergenlerin sosyal kaygı seviyeleri, sadece ebeveynlerin çalışma durumuyla değil, aynı zamanda aile içindeki ilişkileriyle, duygusal destek alıp almadıklarıyla ve toplumsal faktörlerin durumuyla birlikte de şekillenir.

2.4. Anne ve Baba Çalışma Durumunun Ergen Gelişimine Etkisi

Anne ve babaların çalışma durumları ailenin sadece ekonomik şartlarını değil ebeveynlik şekillerini, aile içi iletişimlerini ve ergenlerin psikososyal gelişimlerinin yönünü biçimlendirir. Çalışan ebeveynler çoğunlukla çocuklarına daha fazla şans sağlayabilecek ekonomik koşullara sahiptir fakat yoğun iş yükleri sebebiyle aile ile geçirebildikleri zamanın azalması gibi problemler de yaşamaktadırlar. Geçirilen zamanın az olması durumu, ebeveyn desteği alınamamasından dolayı ergenlik dönemindeki çocukların kendilerini nasıl algıladıkları ve sosyal ilişkilerini nasıl geliştirdikleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir (Hoffman, 1989).

Diğer yönden bakıldığında çalışmayan anne ve babaların aile içerisindeki varlıkları, çocukların duygusal destek ve rehberlik ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Fakat ebeveynlerin çalışmaması durumu ekonomik zorluklara sebep olmakta ve bu zorlukların çocuğa yansması sosyal ve akademik yaşamlarını olumsuz etkileyebilmektedir (McLoyd, 1990). Bu sebeple ergenlik dönemi kritik bir dönemdir ve anne, babaların çalışma durumları ergenlerin bağımsızlık, özgüven ve sosyal becerilerinin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır.

2.4.1. Çalışan Annelerin Ergenler Üzerindeki Etkileri

İş hayatında yer alan annelerin çocuklarına karşı olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğu ifade edilmektedir. Yapılan çalışmalar, annesi çalışan ergenlerin çoğunlukla daha bağımsız oldukları, öz yeterlilik duygularının yüksek olduğunu ve toplumsal cinsiyet rollerine daha açık olduklarını göstermektedir (Lamb, 2010). Özellikle çalışan bir annenin kız çocukları etrafında güçlü bir rol model oluşturduğu, kendilerini örnek alan çocuklarının kariyer planlamalarını yaparken daha özgüvenli adımlar attıkları görülmektedir (Hoffman, 1989).

Bu rol model olma durumu olumlu olsa da annenin çalışma hayatındaki yoğunluğu ve stres seviyesi, çocuğunun duygusal ihtiyaçlarını ve diğer ihtiyaçlarını karşılamasını zorlaştırabilir. Annenin çalışma saatlerinin uzunluğu, annenin çocukla kaliteli zaman geçirmesine engel olabilir ve bu durum çocukta ihmal edildiği duygusuna sebep olabilir. Bunun yanında annenin çalışma

hayatından memnun olup olmaması da çocuk için önemli bir etkidir. İşini seven, işinden memnun olan annelerin çocukları genellikle daha az stresli bir ev ortamında büyürken, iş yerinde mutsuzluk yaşayan, işinden memnun olmayan annelerin bu negatif duygularını çocuklarına yansıttığı görülmüştür (Ruhm, 2004).

Bir diğer yandan, çalışan annelerin daha geniş sosyal çevreleri ve farklı deneyimleri olduğu için çocuklarına daha fazla olanak sunabilmektedir. Bu sayede anne, çocukların sosyal becerilerinin gelişimini destekleyebilmekte ve çocukları sosyal kaygıya karşı daha sağlam durabilecek konuma getirebilmektedir. Fakat annenin yoğun çalışma saatlerinden dolayı çocukla kurulan iletişim zayıf olabilir ve bu durumda ergenlerde yalnızlık ve sosyal kaygı seviyeleri artabilir.

2.4.2. Çalışmayan Annelerin Ergenler Üzerindeki Etkileri

Çalışmayan annelerin çocuklarıyla daha fazla vakit geçirebilmelerinden dolayı duygusal bağlanma süreçlerini destekleme bakımından avantajlı oldukları görülmektedir. Duygusal bağlanma süreçleri desteklenen ergen güven duygusu geliştirecek ve ailesine olan bağlılığı artacaktır (Belsky, 1984). Aynı zamanda, çalışmayan annelerin sahip oldukları vakitten dolayı çocuklarının akademik başarılarına daha fazla odaklanabildikleri ve eğitim aşamalarında aktif bir şekilde rol alabildikleri görülmüştür.

Fakat daha önce de belirtildiği gibi annenin çalışmaması durumu, ekonomik problemlere sebep olabilmektedir. Ailenin maddi durumunun kötü olması, ergenin sosyal etkinliklere katılımını zorlaştırabilmekte ve bu durum çocuğun sosyal kaygı seviyesini artırabilmektedir. Bazı durumlarda ise çalışmayan annelerin toplumsal baskı gördüğü, bu sebeple düşük özgüvene sahip olduklarını ve annenin hayal kırıklıklarını çocuğa aktarmasına ve ergenin benlik algısında negatif etkiler oluşmasına sebep olabilir (Bornstein, 2002).

İş hayatında yer almayan anneler çoğunlukla ev içi işlere yoğunlaştığından, çocukların bireysel sorumluluk alma fırsatları azalabilir ve bunun sonucunda özellikle ergenlik çağında bireysel bağımsızlık elde etme sürecini negatif

etkileyebilir. Annenin çocuğa karşı daha fazla sabırlı ve destekleyici olması çocuğun sosyal kaygısını azaltabilir.

2.4.3. Çalışan Babaların Rolü ve Ergenler Üzerindeki Etkileri

Çalışan babalar ise çocuklarına ekonomik bir güvence sağladıkları gibi rol model olarak iş ahlakı ve sorumluluk bilinci kazanmalarına yardımcı olurlar. Birey ergenlik dönemine girdiğinde babasıyla kurduğu iletişim, özellikle erkek çocuğunun kendi kimliğini şekillendirmesi konusunda çok önemlidir (Lamb, 2010).

Fakat çalışan annelerde olduğu gibi babanın iş yükünün yoğunluğu sebebiyle çocuklarına yeterli vakti verememesi, aile içindeki ilişkilerinin zayıflamasına sebep olabilir. Bu noktada babasıyla duygusal bağ kurmaya ihtiyaç duyan ergenler, babalarının yokluk hissini yoğun bir şekilde hissedebilir ve bu durumun yaşanması, sosyal kaygı ve düşük benlik saygısı riskini artırabilir (Pleck, 2010).

Diğer taraftan bakıldığında, babanın iş yaşamındaki başarıları ve aileye sağladığı katkılar, çocuğun kendisine olan güvenini artırabilir. Çalışan babaların çocuklarına rol model olarak eğitim ve kariyer planlamalarında yer almaları, ergenlerin gelecek hedeflerini belirlemelerinde etkili olabilir. Ancak, baba iş stresini eve getirir ve aile içerisinde agresif ve mesafeli bir tutum sergilerse, ergen bireyin duygusal gelişimini olumsuz etkileyebilir (Pleck, 2010).

2.4.4. Çalışmayan Babaların Rolü ve Ergenler Üzerindeki Etkileri

Çalışmayan babalar, daha fazla boş vakitleri olduğu için aile içerisindeki görevleri üstlenerek çocuklarıyla daha fazla vakit geçirme şansını bulabilirler. Babanın çalışmaması durumu özellikle ergenlik döneminde, babanın çocuklarına duygusal destek sağlaması açısından önemlidir (Parke, 2002). Babalar çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimine aktif olarak katılırsa, çocuğun güven hissi gelişecektir.

Fakat çalışmayan babaların ekonomik zorluklar sebebiyle özgüven kaybı yaşayabildiği ve bu durumun aile içindeki atmosferi olumsuz etkileyebildiği görülmektedir. Bu durum özellikle erkek çocuklar için stres ve sosyal kaygı yaratmakta ve toplumsal normların etkisiyle çalışmayan babaların dışlanma veya

değersiz hissetme durumu, aile içerisindeki ilişkilerde gerilime sebep olabilmektedir (McLoyd, 1990).

2.5. Benlik Saygısı ve Sosyal Kaygı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Benlik saygısı ve sosyal kaygı, ergenlerin psikolojik ve sosyal gelişimlerinde rol oynayan iki önemli kavramdır. Daha önce bu iki kavram arasındaki ilişkiyi anlamak amacıyla yapılan çalışmalar, ergenlik çağı gibi hassas yaşam dönemlerinde bireylerin duygusal, sosyal ve bilişsel süreçlerini ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Ergenlik çağında bireylerin çevresel faktörlerle, aile dinamikleriyle ve sosyal bağlarla kurduğu etkileşim, benlik saygısı ve sosyal kaygının gelişmesinde etkili bir öneme sahiptir.

Bireyin kendisi hakkındaki genel değerlendirmesi benlik saygısı olarak ifade edilmekte olup, olumlu bir benlik algısı edinmenin psikolojik iyi oluş üzerinde önemli etkileri olduğu ortaya çıkmıştır (Rosenberg, 1965). Yapılan çalışmalar, yüksek benlik saygısına sahip ergenlerin daha güçlü bir öz yeterlik duygusuna sahip olduğunu, akademik başarı ile sosyal ilişkilerde etkinlik ile ilgili olduğunu göstermektedir (Harter, 1999). Üniversite öncesi öğrenciler arasında benlik saygısı ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Sonuçlar, yüksek benlik saygısına sahip öğrencilerin akademik başarılarının da yüksek olduğunu göstermiştir (Aryana & M., 2010). Bir diğer çalışmada, ergenlerde akademik erteleme davranışının benlik saygısı, durumluluk kaygı ve öz yeterlik ile ilişkisini ele almıştır. Bulgular, düşük benlik saygısı ve öz yeterlik düzeylerinin akademik ertelemeyi artırdığını ortaya koymuştur (Aydoğan et al., 2012). Aynı zamanda başka bir araştırma, ergenlerde akademik erteleme davranışının benlik saygısı, durumluluk kaygı ve öz yeterlik ile ilişkisini ele almıştır. Bulgular, düşük benlik saygısı ve öz yeterlik düzeylerinin akademik ertelemeyi artırdığını ortaya koymuştur (Çuhadaroğlu, 1986). Bunun yanında, düşük benlik saygısına sahip bireylerin ise sosyal ilişkilerde çekingenlik yaşadığı, utangaçlık duyduğu ve güvensizlik sergilediği görülmüştür (Baumeister et al., 2003).

Araştırmalar aynı zamanda, aile içindeki ilişkilerin benlik saygısının gelişimi için çok önemli bir role sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bir işte çalışan anne, babaların çocuklarına sağladıkları ekonomik destek ve rol model alınan

bağımsızlık hissi, bireylerin kendilerine olan güvenlerini artırabilirken; çalışmayan anne ve babaların daha fazla vakit ayırabilme ayrıcalığı sayesinde sağladığı duygusal destek de benlik saygısını güçlendirebilir (Hoffman, 1989). Ebeveynlerin sergiledikleri aşırı koruyucu ya da ihmal edici davranışların, ergenlerde düşük benlik saygısına sebep olabileceği de görülmektedir (Maccoby & Martin, 1983).

Sosyal kaygının temelinde kişilerin başkaları tarafından değerlendirilecekleri ya da eleştirilecekleri korkusu yatmaktadır (Leary, 2001). Yapılan çalışmalar, sosyal kaygının çoğunlukla ergenlik döneminde artış gösterdiğini ve bu artışın ergenlerin akademik, sosyal ve duygusal alanlarda uyum problemlerine sebep olabileceğini ortaya çıkarmaktadır (La Greca & Lopez, 1998). Eleştirel ebeveyn davranışlarının, düşük sosyal desteğin ve akran zorbalığının sosyal kaygının artmasına sebep olduğu gözlemlenmiştir (Rubin et al., 2009).

Ailenin dinamikleri ve anne, babaların çalışma durumları, sosyal kaygının gelişmesinde etkisi olan bir değişken olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Çalışan anne ve babaların çocukları, bağımsızlık duygusu ve özgüven hissi geliştirmeye daha yatkın olduğu görülürken, bu çocukların aynı zamanda sosyal ortamlarda yalnızlık ve yetersizlik hissi yaşayabileceği de belirtilmektedir (Crouter & McHale, 2005). Öte yandan anne ve babası çalışmayan çocuklar, daha fazla duygusal destek alabilir, fakat buna rağmen sosyal çevreyle olan etkileşimlerinde daha fazla kaygı gösterebilirler (Belsky, 1984).

Benlik saygısı ve sosyal kaygı arasındaki ilişki, literatürde çok fazla ele alınan konulardan biridir. Çalışmalar, düşük benlik saygısının sosyal kaygıyı artırabileceğine, bundan dolayı da ergenlerin sosyal alanlarda kendilerini ifade etme kapasitelerini sınırlandırdığını göstermektedir (Leary & Kowalski, 1995). Sosyal kaygı hissini yaşayan ergenlerin, kendilerinin başkalarına göre yetersiz olduklarını düşünmeleri sebebiyle, çoğunlukla daha düşük benlik saygısına sahip oldukları tespit edilmiştir (Schlenker & Leary, 1982).

Yüksek benlik saygısı olan ergenlerin sosyal alanlarda daha özgüven sahibi oldukları, arkadaşlarıyla daha etkili ilişkiler oluşturabildiği ve eleştiriler karşısında daha güçlü oldukları ortaya çıkmıştır (Orth et al., 2012).

Diđer taraftan, dűşűk benlik saygısına sahip kiřiler, sosyal geri çekilme, ařırı duyarlılık ve reddedilme korkusu gibi problem davranıřlara sahip olabilmektedir (Heimberg et al., 1993).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma yöntemi ele alınmaktadır. Araştırmanın modeli, araştırma evreni, araştırma örnekleme, veri toplama araçları, araştırmada kullanılan ölçek ve veri çözümleme teknikleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler bu bölümde yer alacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nicel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilecektir. Çalışma grubunun oluşturulmasında seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden çok düzeyli örnekleme yöntemi seçilmiştir. Uygun örnekleme yöntemi birden çok örnekleme tekniğinin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu 2023-2024 eğitim öğretim yılında Yalova ilinde yer alan devlet okulları öğrencileri oluşturmaktadır. Örnekleme yöntemi olarak çok düzeyli örnekleme yöntemi seçilmiştir. Uygun örnekleme yöntemi birden çok örnekleme tekniğinin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır. Katılımcılara çoğunlukla okullardan demografik verileri göz önüne alınarak ulaşılmıştır. Katılımcılara ilişkin veriler Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Veriler

Değişken	Tanıtıcı Özellikler	n	%
Öğrenci Cinsiyeti	Erkek	204	45 %
	Kız	254	55 %
Ebeveyn Medeni Durumu	Boşanmış	63	14 %
	Evli	395	86 %
Anne Mezuniyet Durumu	İlkokul	77	17 %
	Ortaokul	91	20 %
	Lise	157	34 %
	Üniversite ve Üstü	133	29 %
	Çalışmayan	163	36 %

Anne Çalışma Durumu	Çalışan	295	64 %	
	Baba Mezuniyet Durumu	İlkokul	49	11 %
		Ortaokul	98	21 %
		Lise	142	31 %
		Üniversite ve Üstü	169	37 %
Baba Çalışma Durumu	Çalışmayan	160	35 %	
	Çalışan	298	65 %	
Kardeş Sayısı	1 Tane	180	39 %	
	2 Tane	137	30 %	
	3 ve Üstü	85	19 %	
	Yok	56	12 %	

Tablo 3.1, araştırmaya katılan bireylerin demografik özelliklerini ve bu özelliklerin dağılımlarını detaylı bir şekilde sunmaktadır. Aşağıda tabloya ilişkin akademik bir değerlendirme yapılmıştır:

Katılımcı öğrencilerin cinsiyet dağılımı incelendiğinde, kız öğrencilerin (%55) erkek öğrencilere (%45) kıyasla daha yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, örneklemin cinsiyet dengesinin hafif bir şekilde kız öğrenciler lehine eğilim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların ebeveynlerinin medeni durumlarına bakıldığında, büyük bir çoğunluğun (%86) evli olduğu, boşanmış ebeveyn oranının ise %14 ile daha düşük bir düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu veri, araştırmaya katılan öğrencilerin büyük ölçüde iki ebeveynli aile yapısında büyüdüğünü işaret etmektedir.

Annelerin eğitim durumları incelendiğinde, lise mezunları %34 ile en yüksek orana sahiptir. Üniversite mezunu veya daha üst düzey eğitime sahip annelerin oranı %29, ortaokul mezunlarının oranı %20, ilkokul mezunlarının oranı ise %17

olarak tespit edilmiştir. Bu dağılım, katılımcıların annelerinin eğitim seviyesinin çoğunlukla lise düzeyinde yoğunlaştığını göstermektedir.

Babaların eğitim durumları incelendiğinde, üniversite mezunu veya daha üst düzey eğitime sahip bireylerin oranı %37 ile en yüksek seviyededir. Lise mezunlarının oranı %31, ortaokul mezunlarının oranı %21 ve ilkokul mezunlarının oranı %11 olarak belirlenmiştir. Babaların eğitim seviyesinin annelere kıyasla biraz daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Katılımcıların annelerinin %36'sı çalışmayan, %64'ü çalışan; babalarının %35'i çalışmayan, %65'i çalışan durumundadır. Çalışan anne ve baba oranı eşit sayılabilecek düzeyde olduğu sonucu bulunmuştur.

Katılımcıların kardeş sayıları açısından dağılımına bakıldığında, bir kardeşe sahip olanların oranı %39 ile en yüksek düzeydedir. İki kardeşe sahip olanların oranı %30, üç ve daha fazla kardeşe sahip olanların oranı %19 ve kardeşi olmayanların oranı %12 olarak belirlenmiştir. Bu durum, örneklemdaki öğrencilerin büyük bir kısmının en az bir kardeşe sahip olduğunu göstermektedir.

Tabloda yer alan demografik veriler, katılımcıların aile yapıları ve sosyo-ekonomik profilleri hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Ebeveynlerin medeni durumları ve eğitim seviyeleri, katılımcıların ailevi ve sosyal koşullarını anlamak açısından dikkate değerdir. Ayrıca, kardeş sayısına ilişkin dağılım, öğrencilerin aile içerisindeki dinamikleri ve sosyal etkileşimlerini değerlendirmek için bir zemin oluşturmaktadır. Bu veriler, araştırmanın kapsamına ve amacı doğrultusunda yapılacak çıkarımlara güçlü bir altyapı sağlamaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu, Ergenler için Sosyal Kaygı Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacının oluşturmuş olduğu Kişisel Bilgi Formu, beş sorudan oluşmaktadır. Katılımcıların demografik bilgileri Kişisel Bilgi Formu yardımı ile toplanmıştır.

3.3.2. Ergenler için Sosyal Kaygı Ölçeği

Ergenler için Sosyal Kaygı Ölçeği Aydın ve Sütçü (2007) tarafından bireylerin sosyal ortamlarda nasıl göründükleri ile ilgili duydukları kaygı düzeylerini belirlemek için geliştirilmiştir. Ölçek 18 maddeden oluşup, beşli likert olarak derecelendirilmiştir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .90, test tekrar-test güvenilirlik katsayısı .82 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Rosenberg benlik saygısı ölçeği 1965 yılında Rosenberg tarafından geliştirilmiş ve daha sonra Türkçe uyarlaması Çuhadaroğlu (1986) tarafından gerçekleştirilmiştir. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin 12 alt ölçeği bulunmaktadır. Bu alt ölçekler arasında benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana- baba ilişkisi, babayla ilişki ve psişik izolasyon gibi alt ölçekler yer almaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısına bakıldığında 0.77 ile 0.88 değerleri arasında değiştiği görülmektedir. Ölçekte yer alan sorular Guttman değerlendirme yöntemi yardımıyla puanlanmaktadır. Testi dolduran kişinin yanıt verilen tüm sorulardan puan elde ettiği varsayıldığında maksimum puanının 6 olduğu görülmektedir. Aynı zamanda testten alınan “0-1” puanın yüksek, “2-4” puanın orta ve “5-6” puanın düşük benlik saygısı düzeyini yansıttığı ifade edilmektedir.

3.4. Verilen Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verilerinin toplanmasına başlamadan önce gerekli izinler Yalova İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulundan alınmıştır.

Ölçekleri tarafımda toplanıp incelendikten sonra eksik ya da hatalı doldurulmuş olan ölçek olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Gerekli kontroller yapıldıktan sonra elde edilmiş tüm veriler tarafımda bilgisayara taşınmıştır. Verilerin analiz edilirken SPSS programını kullanmış bulunmaktayım. Analizleri yaparken tanımlayıcı istatistiklerden ve normal dağılıma uygun olan verilerin ikili karşılaştırmalarını yapmak için t-Testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırmalar için

ANOVA kullanıldı ve ilişki testleri için ise korelasyon testi yapıldı. Değişkenlerin etkisini araştırmak amacıyla ise regresyon testleri yapıldı. Normal dağılım göstermeyen veriler için ise tarafimca non-parametrik testler (Kruskall-Wallis, Mann Whitney U) uygulandı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma sorularına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Ergenler için SKÖ ve RBSÖ Puan düzeyi Tablo 4.1' de verilmiştir.

Tablo 4.1. Ergenler için SKÖ ve RBSÖ Puan Düzeyi

ESKÖ ve Alt Boyutları	n	(x)	Standart Sapma
ESKÖ	458	2.75	0.68
ODK	458	2.49	1.07
G-SKHD	458	2.16	0.89
Y-SKHD	458	2.71	0.86
RBSÖ	458	1.94	1.71

Tablo 4.1'deki verilere göre, Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ) ve alt boyutlarına ilişkin analizler, katılımcıların genel sosyal kaygı düzeylerinin orta seviyede olduğunu göstermektedir ($\bar{x}=2.75, SD=0.68$). Genel sosyal kaygı düzeyindeki düşük standart sapma, katılımcılar arasında sosyal kaygı düzeylerinin homojen bir dağılım sergilediğini işaret etmektedir. Alt boyutlar açısından değerlendirildiğinde, **Olumsuz Değerlendirilme Korkusu (ODK)** boyutunda ortalama puan 2.49 olarak belirlenmiş, ancak bu alt boyuttaki standart sapma ($SD=1.07$) diğer boyutlara kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, bireyler arasında olumsuz değerlendirilme korkusunun daha geniş bir dağılım gösterdiğini ve bazı katılımcıların bu korkuyu yoğun şekilde deneyimlerken bazılarının çok düşük düzeyde yaşadığını ortaya koymaktadır.

Genel Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma (G-SKHD) alt boyutu ise 2.16 puan ortalamasıyla en düşük değere sahiptir. Bu, katılımcıların genel sosyal etkileşimlerde görece daha az kaygı yaşadığını göstermektedir. Diğer yandan, **Yeni Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma (Y-SKHD)** alt boyutunda ortalama puan 2.71 olarak tespit edilmiş ve bu alt boyutun diğerlerine kıyasla daha yüksek bir kaygı düzeyine işaret ettiği görülmüştür. Bu,

katılımcıların yeni veya tanıdık olmayan sosyal durumlarda daha fazla kaygı duyduklarını ortaya koymaktadır.

Genel olarak, sonuçlar ergenlerde sosyal kaygının farklı sosyal bağlamlara göre değişiklik gösterdiğini, özellikle yeni sosyal ortamlara yönelik kaygının daha yoğun olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, sosyal kaygıya yönelik müdahalelerin bireylerin ihtiyaçlarına göre özelleştirilmesi ve yeni sosyal durumlarla baş etme becerilerinin geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Rosenberg Sosyal Kaygı Ölçeği (RBSÖ) puan ortalamasının orta düzeyde olduğu ($x=1.94$) olduğu sonucu bulunmuştur.

Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve katılımcıların cinsiyeti arasındaki t-testi sonuçları Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Cinsiyeti Arasındaki t-testi Sonuçları

Ölçek ve Boyutları	Alt Gruplar	n	Ort. (x)	SS	t	p
ESKÖ	Erkek	204	2.60	0.60	-	< .001
	Kız	254	2.86	0.72	4.16	
ODK	Erkek	204	2.31	0.94	-	< .001
	Kız	254	2.64	1.15	3.35	
G-SKHD	Erkek	204	2.02	0.79	-	0.003
	Kız	254	2.27	0.94	3.01	
Y-SKHD	Erkek	204	2.55	0.81	-	< .001
	Kız	254	2.84	0.88	3.65	

Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ) ve alt boyutlarına ilişkin cinsiyet farklılıklarını inceleyen analiz sonuçları, kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla genel sosyal kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. ESKÖ puan ortalamaları açısından kız öğrenciler ($x=2.86,SD=0.72$) erkeklerle ($x=2.60,SD=0.60$) göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ($t=-4.16,p<.001$). Bu durum, kız öğrencilerin sosyal kaygıyı daha yoğun yaşadığını ortaya koymaktadır.

Alt boyutlar bazında değerlendirildiğinde, **Olumsuz Değerlendirilme Korkusu (ODK)** açısından da kız öğrencilerin ($x=2.64,SD=1.15$) erkek öğrencilere ($x=2.31,SD=0.94$) kıyasla daha yüksek puan aldığı ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($t=-3.35,p<.001$). Benzer şekilde, **Genel Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma (G-SKHD)** alt boyutunda kızların ($x=2.27,SD=0.94$) erkeklerle ($x=2.02,SD=0.79$) göre daha yüksek kaygı yaşadığı tespit edilmiştir ($t=-3.01,p=0.003$).

Yeni Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma (Y-SKHD) alt boyutunda da kız öğrencilerin ($x=2.84,SD=0.88$) erkeklerden ($x=2.55,SD=0.81$) anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı görülmektedir ($t=-3.65,p<.001$). Bu, özellikle yeni sosyal ortamlarda kızların erkeklerle kıyasla daha fazla kaygı yaşadığını göstermektedir.

Genel olarak, sonuçlar kız öğrencilerin sosyal kaygı ölçeği ve alt boyutlarında erkeklere göre daha yüksek puanlar aldığını ve bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, sosyal kaygı ile başa çıkma stratejilerinin cinsiyet farklılıklarını göz önünde bulundurarak tasarlanması gerektiğini ve kız öğrenciler için özel müdahalelerin önemini vurgulamaktadır.

Ergenler için sosyal kaygı puanı ve katılımcıların anne baba medeni durumu arasındaki t-testi sonuçları Tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Anne Baba Medeni Durumu Arasındaki t-testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Gruplar	n	Ort. (x)	SS	t	p
ESKÖ	Boşanmış	63	3.05	0.71	3.90	<.001
	Evli	395	2.70	0.67		
ODK	Boşanmış	63	3.02	1.21	4.25	<.001
	Evli	395	2.41	1.02		
G-SKHD	Boşanmış	63	2.59	0.99	4.21	<.001
	Evli	395	2.09	0.85		
Y-SKHD	Boşanmış	63	2.97	0.82	2.65	0.008
	Evli	395	2.67	0.86		

Tablo 4.3, ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri ile anne baba medeni durumları arasındaki farklılıkları incelemektedir. Analiz sonuçlarına göre, anne babası boşanmış olan ergenlerin sosyal kaygı düzeylerinin, anne babası evli olan ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ) genel puanlarına bakıldığında, anne babası boşanmış olan ergenlerin ($\bar{x}=3.05, SD=0.71$) evli ebeveynlere sahip ergenlere ($\bar{x}=2.70, SD=0.67$) göre daha yüksek sosyal kaygı düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir ($t=3.90, p<.001$). Bu fark, boşanmış aile yapısının ergenlerde sosyal kaygıyı artırabileceğini göstermektedir.

Alt boyutlar açısından değerlendirildiğinde, **Olumsuz Değerlendirilme Korkusu (ODK)** alt boyutunda anne babası boşanmış olan ergenler ($\bar{x}=3.02, SD=1.21$), evli ebeveynlere sahip olanlara ($\bar{x}=2.41, SD=1.02$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek bir korku düzeyine sahiptir ($t=4.25, p<.001$). Benzer şekilde, **Genel Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma (G-SKHD)** alt boyutunda da boşanmış ebeveynlere sahip ergenler ($\bar{x}=2.59, SD=0.99$), evli ebeveynlere sahip ergenlere ($\bar{x}=2.09, SD=0.85$) göre daha yüksek kaygı yaşadığı görülmektedir ($t=4.21, p<.001$).

Yeni Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma (Y-SKHD) alt boyutunda da benzer bir eğilim gözlemlenmiş olup, anne babası boşanmış olan ergenler ($\bar{x}=2.97, SD=0.82$) evli ebeveynlere sahip olanlara ($\bar{x}=2.67, SD=0.86$) göre daha yüksek bir kaygı düzeyine sahiptir ($t=2.65, p=0.008$).

Genel olarak, sonuçlar anne babası boşanmış olan ergenlerin sosyal kaygı düzeylerinin hem genel ölçekte hem de alt boyutlarda daha yüksek olduğunu ve bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, ebeveynlerin medeni durumunun ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ve boşanmış ailelerden gelen ergenlere yönelik özel psikososyal desteklerin önemini vurgulamaktadır.

Ergenler için sosyal kaygı puanı ve katılımcıların anne çalışma durumu arasındaki t-testi sonuçları Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Anne Çalışma Durumu Arasındaki t-testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Gruplar	n	Ort. (x)	SS	t	p
ESKÖ	Çalışmayan	163	2.81	0.68	1.42	0.156
	Çalışan	295	2.71	0.68		

ODK	Çalışmayan	163	2.58	1.12	1.23	0.219
	Çalışan	295	2.45	1.04		
G-SKHD	Çalışmayan	163	2.19	0.86	0.63	0.526
	Çalışan	295	2.14	0.90		
Y-SKHD	Çalışmayan	163	2.78	0.86	1.33	0.183
	Çalışan	295	2.67	0.86		

Tablo 4.4, ergenlerin sosyal kaygı puanlarının, anne çalışma durumu değişkenine göre karşılaştırılmasını ve bu kapsamda yapılan t-testi sonuçlarını içermektedir. Ölçek ve alt boyutlarına ilişkin bulgular şu şekildedir:

Ebeveyn Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ): Çalışmayan annelerin çocuklarının sosyal kaygı puan ortalaması ($\bar{x} = 2.81$, $SS = 0.68$), çalışan annelerin çocuklarına ($\bar{x} = 2.71$, $SS = 0.68$) göre daha yüksek bulunmuştur. Ancak, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t = 1.42$, $p = 0.156$). Bu sonuç, anne çalışma durumunun ergenlerin genel sosyal kaygı düzeyleri üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Olumsuz Değerlendirilme Kaygısı (ODK): Çalışmayan annelerin çocuklarının puan ortalaması ($\bar{x} = 2.58$, $SS = 1.12$), çalışan annelerin çocuklarının ortalamasına ($\bar{x} = 2.45$, $SS = 1.04$) kıyasla daha yüksektir. Ancak bu fark da istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t = 1.23$, $p = 0.219$).

Genel Sosyal Kaygıya Hitap Eden Durumlar (G-SKHD): Çalışmayan annelerin çocuklarının ortalaması ($\bar{x} = 2.19$, $SS = 0.86$), çalışan annelerin

çocuklarının ortalamasından ($\bar{x} = 2.14$, $SS = 0.90$) bir miktar yüksek olsa da, bu fark anlamlı değildir ($t = 0.63$, $p = 0.526$).

Yakın İlişkilerde Sosyal Kaygıya Hitap Eden Durumlar (Y-SKHD):

Çalışmayan annelerin çocuklarının puan ortalaması ($\bar{x} = 2.78$, $SS = 0.86$), çalışan annelerin çocuklarının ortalamasından ($\bar{x} = 2.67$, $SS = 0.86$) daha yüksektir. Ancak bu fark da istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t = 1.33$, $p = 0.183$).

Ergenler için sosyal kaygı puanı ve katılımcıların baba çalışma durumu arasındaki t-testi sonuçları Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Baba Çalışma Durumu Arasındaki t-testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Gruplar	n	Ort. (x)	SS	t	p
ESKÖ	Çalışmayan	298	2.80	0.65	2.37	0.018
	Çalışan	160	2.65	0.73		
ODK	Çalışmayan	298	2.56	1.08	1.92	0.055
	Çalışan	160	2.36	1.05		
G-SKHD	Çalışmayan	298	2.21	0.85	1.84	0.067
	Çalışan	160	2.06	0.95		
Y-SKHD	Çalışmayan	298	2.78	0.82	2.29	0.023
	Çalışan	160	2.58	0.93		

Tablo 4.5, ergenlerin sosyal kaygı puanlarının, baba çalışma durumu değişkenine göre karşılaştırılmasını ve bu kapsamda yapılan t-testi sonuçlarını göstermektedir. Ölçek ve alt boyutlarına ilişkin bulgular şu şekildedir:

Ebeveyn Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ): Çalışmayan babaların çocuklarının sosyal kaygı puan ortalaması ($\bar{x} = 2.80$, $SS = 0.65$), çalışan babaların çocuklarının ortalamasına ($\bar{x} = 2.65$, $SS = 0.73$) kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t = 2.37$, $p = 0.018$). Bu sonuç, baba çalışma durumunun ergenlerin genel sosyal kaygı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yarattığını göstermektedir.

Olumsuz Değerlendirilme Kaygısı (ODK): Çalışmayan babaların çocuklarının puan ortalaması ($\bar{x} = 2.56$, $SS = 1.08$), çalışan babaların çocuklarının ortalamasından ($\bar{x} = 2.36$, $SS = 1.05$) daha yüksek bulunmuştur. Ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t = 1.92$, $p = 0.055$). p değeri 0.05'e yakın olmakla birlikte anlamlılık düzeyini karşılamamaktadır.

Genel Sosyal Kaygıya Hitap Eden Durumlar (G-SKHD): Çalışmayan babaların çocuklarının ortalaması ($\bar{x} = 2.21$, $SS = 0.85$), çalışan babaların çocuklarının ortalamasına ($\bar{x} = 2.06$, $SS = 0.95$) kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t = 1.84$, $p = 0.067$). Bu durum, alt boyut düzeyinde baba çalışma durumunun etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir.

Yakın İlişkilerde Sosyal Kaygıya Hitap Eden Durumlar (Y-SKHD): Çalışmayan babaların çocuklarının puan ortalaması ($\bar{x} = 2.78$, $SS = 0.82$), çalışan babaların çocuklarının ortalamasına ($\bar{x} = 2.58$, $SS = 0.93$) kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t = 2.29$, $p = 0.023$). Bu sonuç, baba çalışma durumunun, ergenlerin yakın ilişkilerde sosyal kaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Ergenler için sosyal kaygı puanı ve katılımcıların anne mezuniyet durumu arasındaki ANOVA sonuçları Tablo 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.6. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Anne Mezuniyet Durumu Arasındaki ANOVA Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Gruplar	n	Ort. (x)	SS	F	p
ESKÖ	İlkokul	77	2.84	0.79	0.72	0.541
	Lise	157	2.76	0.60		
	Ortaokul	91	2.69	0.67		
	Üniversite ve Üstü	133	2.72	0.72		
ODK	İlkokul	77	2.66	1.20	1.02	0.382
	Lise	157	2.51	1.01		
	Ortaokul	91	2.45	0.99		
	Üniversite ve Üstü	133	2.41	1.11		
G-SKHD	İlkokul	77	2.25	1.12	0.33	0.802
	Lise	157	2.13	0.74		
	Ortaokul	91	2.15	0.86		
	Üniversite ve Üstü	133	2.14	0.92		
Y-SKHD	İlkokul	77	2.81	0.95	0.72	0.542
	Lise	157	2.72	0.76		
	Ortaokul	91	2.62	0.95		
	Üniversite ve Üstü	133	2.70	0.87		

Tablo 4.6, ergenlerin sosyal kaygı puanlarının anne mezuniyet durumuna göre farklılıklarını incelemek amacıyla yapılan ANOVA sonuçlarını göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre, Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ) ve alt boyutlarının puanları açısından anne mezuniyet durumu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

ESKÖ genel puanları açısından değerlendirildiğinde, mezuniyet durumu gruplarına göre puanlar ilkokul mezunu anneler için $\bar{x}=2.84$, lise mezunları için $\bar{x}=2.76$, ortaokul mezunları için $\bar{x}=2.69$, üniversite ve üstü mezunlar için $\bar{x}=2.72$ olarak belirlenmiştir. Farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($F=0.72, p=0.54$).

Alt boyutlar incelendiğinde, **Olumsuz Değerlendirilme Korkusu (ODK)** puanlarının da anne mezuniyet durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($F=1.02, p=0.38$). ODK puanları, ilkokul mezunu anneler için $\bar{x}=2.66$, lise mezunları için $\bar{x}=2.51$, ortaokul mezunları için $\bar{x}=2.45$, üniversite ve üstü mezunlar için $\bar{x}=2.41$ olarak belirlenmiştir.

Benzer şekilde, **Genel Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma (G-SKHD)** alt boyutunda da gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F=0.33, p=0.80$). Puanlar, ilkokul mezunu anneler için $\bar{x}=2.25$, lise mezunları için $\bar{x}=2.13$, ortaokul mezunları için $\bar{x}=2.15$, üniversite ve üstü mezunlar için $\bar{x}=2.14$ olarak tespit edilmiştir.

Son olarak, **Yeni Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma (Y-SKHD)** alt boyutunda da anne mezuniyet durumu grupları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($F=0.72, p=0.54$). Bu alt boyutta puanlar, ilkokul mezunu anneler için $\bar{x}=2.81$, lise mezunları için $\bar{x}=2.72$, ortaokul mezunları için $\bar{x}=2.62$, üniversite ve üstü mezunlar için $\bar{x}=2.70$ olarak belirlenmiştir.

Genel olarak, sonuçlar ergenlerin sosyal kaygı düzeylerinin ve alt boyutlarının, anne mezuniyet durumu açısından anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, anne eğitim düzeyinin ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri

üzerinde belirleyici bir etken olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, sosyal kaygı ile ilişkili diğer çevresel ve bireysel faktörlerin araştırılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Ergenler için sosyal kaygı puanı ve katılımcıların baba mezuniyet durumu arasındaki ANOVA sonuçları Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Baba Mezuniyet Durumu Arasındaki ANOVA Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Gruplar	n	Ort. (x)	SS	F	p
ESKÖ	İlkokul	49	2.86	0.71	1.68	0.171
	Lise	142	2.65	0.69		
	Ortaokul	98	2.80	0.65		
	Üniversite ve Üstü	169	2.77	0.69		
ODK	İlkokul	49	2.62	1.03	1.54	0.204
	Lise	142	2.36	1.14		
	Ortaokul	98	2.63	0.97		
	Üniversite ve Üstü	169	2.49	1.08		
G-SKHD	İlkokul	49	2.23	1.04	1.52	0.209
	Lise	142	2.03	0.86		
	Ortaokul	98	2.25	0.84		
	Üniversite ve Üstü	169	2.19	0.88		

	İlkokul	49	2.83	0.90		
	Lise	142	2.63	0.83		
Y-SKHD	Ortaokul	98	2.72	0.91	0.78	0.505
	Üniversite ve Üstü	169	2.73	0.85		

Tablo 4.7, ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri ile baba mezuniyet durumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan ANOVA sonuçlarını göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre, Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ) ve alt boyutlarının puanları açısından baba mezuniyet durumu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

ESKÖ genel puanları açısından, ilkokul mezunu babaların çocuklarının puan ortalaması $\bar{x}=2.86$, lise mezunu babaların çocuklarının $\bar{x}=2.65$, ortaokul mezunu babaların $\bar{x}=2.80$, üniversite ve üstü mezun olan babaların çocuklarının puan ortalaması ise $\bar{x}=2.77$ olarak belirlenmiştir. Ancak, bu gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=1.68, p=0.171$).

Alt boyutlar açısından incelendiğinde, **Olumsuz Değerlendirilme Korkusu (ODK)** alt boyutunda da baba mezuniyet durumu grupları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($F=1.54, p=0.204$). ODK puanları, ilkokul mezunu babaların çocukları için $\bar{x}=2.62$, lise mezunları için $\bar{x}=2.36$, ortaokul mezunları için $\bar{x}=2.63$, üniversite ve üstü mezunlar için $\bar{x}=2.49$ olarak tespit edilmiştir.

Benzer şekilde, **Genel Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma (G-SKHD)** alt boyutunda da gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F=1.52, p=0.209$). Puanlar, ilkokul mezunu babaların çocukları için $\bar{x}=2.23$, lise mezunları için $\bar{x}=2.03$, ortaokul mezunları için $\bar{x}=2.25$, üniversite ve üstü mezunlar için $\bar{x}=2.19$ olarak belirlenmiştir.

Yeni Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyuma (Y-SKHD) alt boyutunda da baba mezuniyet durumu ile sosyal kaygı düzeyi arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($F=0.78, p=0.505$). Bu alt boyutta puanlar, ilkokul mezunu babaların çocukları için $\bar{x}=2.83$, lise mezunları için $\bar{x}=2.63$, ortaokul mezunları için $\bar{x}=2.72$, üniversite ve üstü mezunlar için $\bar{x}=2.73$ olarak tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri ve alt boyutlarının baba mezuniyet durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu bulgu, baba eğitim düzeyinin ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri üzerinde belirleyici bir etken olmadığını işaret etmekte, sosyal kaygıyı etkileyen diğer bireysel ve çevresel faktörlerin araştırılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Ergenler için sosyal kaygı puanı ve katılımcıların kardeş sayıları arasındaki ANOVA sonuçları Tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8. Ergenler için Sosyal Kaygı Puanı ve Katılımcıların Kardeş Sayısı Arasındaki ANOVA Sonuçları

Ölçek ve Boyutları	Gruplar	n	Ort. (x)	SS	F	p	Fark
ESKÖ	1 Tane	180	2.65	0.65	3.00	0.030	3>1
	2 Tane	137	2.77	0.64			
	3 ve	85	2.91	0.71			
	Yok	56	2.79	0.80			
ODK	1 Tane	180	2.38	1.05	2.05	0.105	
	2 Tane	137	2.46	1.01			
	3 ve	85	2.70	1.12			
	Yok	56	2.61	1.16			
G-SKHD	1 Tane	180	2.00	0.83	4.58	0.004	3>1
	2 Tane	137	2.17	0.83			
	3 ve	85	2.42	0.89			

	Yok	56	2.23	1.08		
Y-SKHD	1 Tane	180	2.60	0.79		
	2 Tane	137	2.78	0.85	1.95	0.120
	3 ve	85	2.84	0.92		
	Yok	56	2.65	1.00		

Tablo 4.8, ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri ile kardeş sayıları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan ANOVA sonuçlarını göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre, **Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ)** genel puanları ve bazı alt boyutlarda kardeş sayısı grupları arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

ESKÖ genel puanlarına bakıldığında, kardeş sayısına göre gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F=3.00, p=0.030$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Post-hoc analizi yapılmıştır. Post-hoc analizi yapılmadan önce varyansların homojenliği kontrole edilmiştir ve yapılan Levene Testi anlamsız bulunmuştur ($p>.05$). Yapılan Tukey testi analizlere göre, üç veya daha fazla kardeşe sahip olan ergenler ($\bar{x}=2.91$) tek kardeşe sahip olanlardan ($\bar{x}=2.65$) anlamlı derecede daha yüksek sosyal kaygı puanlarına sahiptir. Bu durum, daha fazla kardeşe sahip olan ergenlerin sosyal kaygı düzeylerinin artabileceğini göstermektedir. İki kardeşe sahip ($\bar{x}=2.77$) ve kardeşi olmayan ergenlerin ($\bar{x}=2.79$) puanları ise diğer gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmamıştır.

Genel Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma (G-SKHD) alt boyutunda da kardeş sayısı grupları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F=4.58, p=0.004$). Post-hoc analizlere göre, üç veya daha fazla kardeşi olan ergenler ($\bar{x}=2.42$), tek kardeşe sahip olanlardan ($\bar{x}=2.00$) anlamlı derecede daha yüksek bir kaygı düzeyine sahiptir. Diğer gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Alt boyutlardan **Olumsuz Değerlendirilme Korkusu (ODK)** ve **Yeni Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma (Y-SKHD)** açısından kardeş sayısına göre gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

(ODK: $F=2.05, p=0.105$; $F=2.05, p=0.105$;
SKHD: $F=1.95, p=0.120$; $F=1.95, p=0.120$).

Y-

Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının katılımcıların cinsiyetine göre t-testi sonuçları Tablo 4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.9. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Cinsiyetine Göre t-testi Sonuçları

Ölçek ve Boyutları	Alt Gruplar	n	Ort. (x)	SS	t	p
RBSÖ	Erkek	204	1.6	1.59	-	<.001
	Kız	254	2.20	1.76	3.65	

Tablo 4.9, ergenlerin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) puanlarının, cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılmasını ve bu kapsamda yapılan t-testi sonuçlarını göstermektedir. Erkek katılımcıların benlik saygısı puan ortalaması ($\bar{x} = 1.62$, $SS = 1.59$), kız katılımcılara ($\bar{x} = 2.20$, $SS = 1.76$) göre daha düşük bulunmuştur. Yapılan t-testi sonucunda, bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($t = -3.65$, $p < .001$).

Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının katılımcıların ebeveynlerinin medeni durumuna göre t-testi sonuçları Tablo 4.10’da verilmiştir.

Tablo 4.10. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Ebeveynlerin Medeni Durumuna Göre t-testi Sonuçları

Ölçek ve Boyutları	Alt Gruplar	n	Ort. (x)	SS	t	p
RBSÖ	Boşanmış	63	2.76	1.84	4.18	<.001
	Evli	395	1.81	1.66		

Tablo 4.10, ergenlerin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) puanlarının, ebeveynlerin medeni durumuna göre karşılaştırılmasını ve bu kapsamda yapılan t-testi sonuçlarını göstermektedir. Boşanmış ebeveynlerin çocuklarının benlik saygısı puan ortalaması ($\bar{x} = 2.76$, $SS = 1.84$), evli ebeveynlerin çocuklarının puan ortalamasına ($\bar{x} = 1.81$, $SS = 1.66$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Yapılan t-testi sonucunda, bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($t = 4.18$, $p < .001$).

Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının katılımcıların anne çalışma durumuna göre t-testi sonuçları Tablo 4.11’de verilmiştir.

Tablo 4.11. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Anne Çalışma Durumuna Göre t-testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Gruplar	n	Ort. (x)	SS	t	p
RBSÖ	Çalışmayan	163	2.02	1.62	0.80	0.426
	Çalışan	295	1.89	1.76		

Tablo 4.11, ergenlerin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) puanlarının, anne çalışma durumuna göre karşılaştırılmasını ve bu kapsamda yapılan t-testi sonuçlarını göstermektedir. Çalışmayan annelerin çocuklarının benlik saygısı puan ortalaması ($\bar{x} = 2.02$, $SS = 1.62$), çalışan annelerin çocuklarının puan ortalamasından ($\bar{x} = 1.89$, $SS = 1.76$) biraz daha yüksek bulunmuştur. Ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t = 0.80$, $p = 0.426$).

Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının katılımcıların baba çalışma durumuna göre t-testi sonuçları Tablo 4.12’de verilmiştir.

Tablo 4.12. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Baba Çalışma Durumuna Göre t-testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Gruplar	n	Ort. (x)	SS	t	p
------------------------	---------	---	----------	----	---	---

RBSÖ	Çalışan	298	2.05	1.68	1.91	0.057
	Çalışmayan	160	1.73	1.75		

Tablo 4.12, ergenlerin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) puanlarının, baba çalışma durumu değişkenine göre karşılaştırılmasını ve bu kapsamda yapılan t-testi sonuçlarını göstermektedir. Çalışan babaların çocuklarının benlik saygısı puan ortalaması ($\bar{x} = 2.05$, $SS = 1.68$), çalışmayan babaların çocuklarının puan ortalamasından ($\bar{x} = 1.73$, $SS = 1.75$) daha yüksek bulunmuştur. Ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t = 1.91$, $p = 0.057$). p değeri 0.05 sınırına yakın olsa da istatistiksel anlamlılık düzeyini karşılamamaktadır.

Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının katılımcıların anne mezuniyet durumuna göre ANOVA sonuçları Tablo 4.13'te verilmiştir.

Tablo 4.13. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Anne Mezuniyet Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Gruplar	n	Ort. (\bar{x})	SS	F	p	Fark
RBSÖ	1. İlkokul	77	2.05	1.71	2.69	0.046	4>3
	2. Ortaokul	91	1.97	1.72			
	3. Lise	157	2.15	1.75			
	4. Üniversite ve Üstü	133	1.60	1.63			

Tablo 4.13, ergenlerin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) puanlarının, anne mezuniyet durumu değişkenine göre karşılaştırılmasını ve bu kapsamda yapılan ANOVA sonuçlarını göstermektedir. Grupların ortalamaları, ilkokul mezunu annelerin çocuklarının benlik saygısı puan ortalaması ($\bar{x} = 2.05$, $SS = 1.71$), Ortaokul mezunu annelerin çocuklarının puan ortalaması ($\bar{x} = 1.97$, $SS = 1.72$), Lise mezunu annelerin çocuklarının puan ortalaması ($\bar{x} = 2.15$, $SS = 1.75$), Üniversite ve üstü mezun annelerin çocuklarının puan ortalaması ($\bar{x} = 1.60$, $SS = 1.63$) olarak bulunmuştur. ANOVA analizi sonucunda, anne mezuniyet durumu ile benlik saygısı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($F = 2.69$, $p = 0.046$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu

belirlemek üzere Post-hoc analizi yapılmıştır. Post-hoc analizi yapılmadan önce varyansların homojenliği kontrole edilmiştir ve yapılan Levene Testi anlamsız bulunmuştur ($p > .05$). Yapılan Tukey testi analizlere göre, üniversite ve üstü mezun annelerin çocuklarının benlik saygısı puanları, lise mezunu annelerin çocuklarına göre anlamlı derecede daha düşüktür.

Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının katılımcıların baba mezuniyet durumuna göre ANOVA sonuçları Tablo 4.14’te verilmiştir.

Tablo 4.14. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Baba Mezuniyet Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Gruplar	n	Ort. (x)	SS	F	P
RBSÖ	İlkokul	49	2.83	0.90	0.78	0.505
	Lise	142	2.63	0.83		
	Ortaokul	98	2.72	0.91		
	Üniversite ve Üstü	169	2.73	0.85		

Tablo 4.14, ergenlerin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) puanlarının, baba mezuniyet durumu değişkenine göre karşılaştırılmasını ve bu kapsamda yapılan ANOVA sonuçlarını göstermektedir. Grupların ortalamaları, İlkokul mezunu babaların çocuklarının benlik saygısı puan ortalaması ($\bar{x} = 2.83$, $SS = 0.90$), Ortaokul mezunu babaların çocuklarının puan ortalaması ($\bar{x} = 2.72$, $SS = 0.91$), Lise mezunu babaların çocuklarının puan ortalaması ($\bar{x} = 2.63$, $SS = 0.83$), Üniversite ve üstü mezun babaların çocuklarının puan ortalaması ($\bar{x} = 2.73$, $SS = 0.85$) olarak bulunmuştur. ANOVA analizi sonucunda, baba mezuniyet durumu ile ergenlerin benlik saygısı puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F = 0.78$, $p = 0.505$).

Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanlarının katılımcıların kardeş sayılarına göre ANOVA sonuçları Tablo 4.15’te verilmiştir.

Tablo 4.15. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Kardeş Sayısına Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Gruplar		Ort. (x)	SS	F	p
	n					
RBSÖ	1 Tane	180	1.93	1.86	0.18	0.910
	2 Tane	137	1.93	1.54		
	3 ve Üstü	85	2.05	1.64		
	Yok	56	1.84	1.78		

Tablo 4.15, ergenlerin Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) puanlarının, kardeş sayısı değişkenine göre karşılaştırılmasını ve bu kapsamda yapılan ANOVA sonuçlarını göstermektedir. Grupların ortalamaları; 1 kardeşi olan ergenlerin benlik saygısı puan ortalaması ($\bar{x} = 1.93$, $SS = 1.86$), 2 kardeşi olan ergenlerin puan ortalaması ($\bar{x} = 1.93$, $SS = 1.54$), 3 ve daha fazla kardeşi olan ergenlerin puan ortalaması ($\bar{x} = 2.05$, $SS = 1.64$), Kardeşi olmayan ergenlerin puan ortalaması ($\bar{x} = 1.84$, $SS = 1.78$) olarak bulunmuştur. ANOVA analizi sonuçlarına göre, kardeş sayısı ile benlik saygısı puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F = 0.18$, $p = 0.910$).

Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile Sosyal Kaygı Ölçeği Puanları arasındaki ilişki sonuçları Tablo 4.16’da verilmiştir.

Tablo 4.16. Ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile Sosyal Kaygı Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki Sonuçları

Ölç	RBS	ESKÖ	ODK	G-SKH	Y-SKH
ekle	Ö			D	D
r					
RB	—				
SÖ					

Ölç ekle r	RBS Ö	ESKÖ	ODK	G- SKH D	Y- SKH D				
ES	0	*							
KÖ	.49	*	—						
OD	0	*	0.	*					
K	.51	*	9	*	—				
	1	*	1	*					
G- SK HD	0	*	0.	*	0	*			
	.43	*	8	*	.71	*	—		
	3	*	5	*	1	*			
Y- SK HD	0	*	0.	*	0	*	0.	*	
	.37	*	8	*	.66	*	6	*	—
	7	*	4	*	2	*	6	*	

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Tablo 4.16, ergenler için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) ile Ergenler için Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ) ve alt boyutları arasındaki korelasyon katsayılarını ve bu ilişkilerin anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Tabloda görüldüğü üzere, benlik saygısı (RBSÖ) ile sosyal kaygı ölçeği ve alt boyutları arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiler bulunmaktadır. Korelasyon katsayılarının tamamı istatistiksel olarak anlamlıdır (p < .001).

RBSÖ ve ESKÖ Arasındaki İlişki: Benlik saygısı ile genel sosyal kaygı ölçeği (ESKÖ) arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki bulunmaktadır ($r = 0.49$, $p < .001$). Bu sonuç, benlik saygısı puanı yüksek olan bireylerin sosyal kaygı düzeyinin de yüksek olabileceğini göstermektedir.

RBSÖ ve Alt Boyutlar Arasındaki İlişkiler:

ODK (Olumsuz Değerlendirilme Kaygısı): Benlik saygısı ile olumsuz değerlendirilme kaygısı arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = 0.51$, $p < .001$). Bu, benlik saygısı düşük olan bireylerin olumsuz değerlendirilme kaygısının daha yüksek olabileceğini gösterebilir.

G-SKHD (Genel Sosyal Kaygı ve Hayal Kırıklığı): Benlik saygısı ile genel sosyal kaygı arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki tespit edilmiştir ($r = 0.43$, $p < .001$).

Y-SKHD (Yakın Sosyal Kaygı ve Hayal Kırıklığı): Benlik saygısı ile yakın sosyal ilişkilerde kaygı ve hayal kırıklığı arasında düşük-orta düzeyde pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = 0.37$, $p < .001$).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde araştırmaya ilişkin sonuçlara, tartışmalara ve bulgular üzerinden düzenlenen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Yapılan bu araştırmada, anne ve babanın çalışma durumu ile ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin nasıl olduğu araştırılmak istenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre anne ve babanın çalışma durumunun, ergenlerin psikososyal gelişimi için önemli bir yeri olduğu ortaya çıkmıştır. Yapılmış daha önceki çalışmalarda elde edilen sonuçlara bakıldığında, çalışmakta olan anne ve babaların çocuklarının daha bağımsız oldukları, öz yeterliklerinin yüksek olabildiği ancak bunun sonucunda duygusal ve sosyal açıdan bazı eksiklikler yaşayabildikleri ortaya çıkmaktadır (Steinberg, 2001). İş hayatında yer almayan ebeveynlerin çocuklarına bakıldığında ise daha fazla duygusal desteğe sahip oldukları ve bunun sonucunda güvenli bir bağlanma geliştirebildikleri görülmektedir. Fakat bu durumun bireyin bağımsızlık kazanma sürecinde problemlere yol açabildiği görülmektedir (Baumeister et al., 2003).

Sonuçlara bakıldığında ebeveynlerin çalışma durumunun benlik saygısını etkileyen faktörler arasında önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Ebeveynleri çalışan çocuklar, anne ve babalarının çalışma hayatında ve aile içinde nasıl davrandıklarını gözlemleyerek onları rol model almaktadır. Bunun sonucunda problem çözme ve karar verme becerileri gelişmektedir. Fakat yoğun çalışma saatleri olan ebeveynlerin evde yeteri kadar vakit geçiremediği ve bunun sonucunda çocuklarının sosyal kaygı düzeylerinin artabileceği görülmüştür (Hoffman, 1989).

5.2 Benlik Saygısına İlişkin Sonuçlar

Cinsiyet ve ergenlerin benlik saygısı düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Benlik saygısı puanları incelendiğinde, erkeklerin benlik saygısı puanlarının kızlara göre daha düşük olduğu görülmüştür. Bunun sonucunda

cinsiyetin benlik saygısını etkileyen önemli bir durum olduğu ortaya çıkmıştır. Literatür incelendiğinde buna benzer sonuçlar görülmüştür. Özellikle, erkeklerin benlik saygısı puanlarının kızlara kıyasla daha düşük olduğu bulgusu, literatürde desteklenmektedir. Örneğin, Gülcan ve Nedim-Bal (2014), bireylerin iyimser tutumları ve mutlulukları arasındaki ilişkiyi araştırmış ve cinsiyetin benlik saygısı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yapılan bir diğer araştırmada cinsiyet kimliğinin stres üzerindeki etkisi incelenmiş inceleme sonucunda, erkeklerin benlik saygısı sonuçlarının kadınların benlik saygısı puanlarına göre daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Elde edilen bu sonuçlar, cinsiyet faktörünün ergenlerin benlik saygısı için önemini ortaya koymaktadır. Erkeklerin benlik saygısı incelendiğinde daha düşük puanlar görülmüş ve bu durum, cinsiyet rollerinin ergen bireylerin öz-değerlendirmeleri üzerindeki etkisini düşündürmektedir. Bu sebeple, ergen bireylerin benlik saygısını artırmaya yönelik çalışmalar yapıldığında cinsiyet kavramı da değerlendirilmeli ve dikkate alınmalıdır.

Ergenlerin benlik saygısı incelenirken ele alınan bir diğer faktörde anne ve babanın medeni durumudur. Medeni durumları ele alındığında ise bu durumun ergen bireylerin benlik saygısı üzerinde anlamlı bir fark yarattığı görülmektedir. Ele alınan sonuçlarda boşanmış anne ve babaların çocuklarının benlik saygısı sonuçlarının, evli anne, babaların çocuklarına göre daha yüksek çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ceylan (2013) tarafınca yapılmış bir çalışmada, ergen bireylerin benlik saygısı ve duygusal öz yeterlik seviyeleri araştırıldığında anne ve babaların medeni halinin ergen bireylerin benlik saygısı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada anne ve babası boşanmış çocukların benlik saygısı düzeylerinin, anne ve babaları evli çocuklara göre daha düşük seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen bu sonuçlar anne ve babaların boşanmasının ergenlerin benlik saygısı düzeyleri üzerine negatif yönde etki ettiğini göstermektedir. Fakat, her bir ailenin dinamikleri farklıdır ve bu etkinin yoğunluğu birçok değişkene bağlı olarak değişebilir. Sonuç olarak ergen bireylerin benlik saygısı desteklenmek istendiğinde anne ve babaların medeni durumunun yanı sıra, anne baba ve

çocuklarının ilişkilerinin kalitesi ve ebeveynlerin çocuklarına sağladığı duygusal desteğinin önemi de vurgulanmalıdır.

Benlik saygısını etkileyen bir diğer önemli faktör olan anne mezuniyet durumu ele alındığında ise mezuniyet durumu ile ergenlerin benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde özellikle üniversite ve üstü mezunu olan annelerin çocuklarının benlik saygısı seviyelerinin, diğer gruplara göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anne ve babalarının eğitim seviyesinin ergen bireylerin benlik saygısına olan etkisi incelendiğinde literatürde bu durum üzerine farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Yapılmış bazı çalışmaların sonuçlarında annelerin eğitim düzeyinin ergen bireylerin benlik saygısı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Erbil, Divan ve Önder (2006) tarafından yapılmış bir araştırmada, ergen bireylerin benlik saygısı düzeyine anne ve babaların tutum ve davranışlarının etkisi olup olmadığı üzerinde durulmuş ve annelerin eğitim seviyesinin bu durumda rol oynadığı öne çıkmıştır.

Annenin eğitim seviyesinin ergenlerin benlik saygısı düzeyi üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu yönündeki bulgular, literatürde yaygın olarak desteklenmemektedir. Bazı çalışmalar, annelerin eğitim düzeyinin yükselmesinin ergenlerin benlik saygısı seviyesini olumlu yönde etkileyebileceğini göstermektedir. Aksüt (2011) tarafından yapılmış bir araştırmada, ergenlerin benlik saygısı düzeyleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki incelenmiş ve annelerin eğitim düzeyinin bu ilişkide rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda, annenin eğitim seviyesinin ergenlerin benlik saygısı düzeyi üzerinde karmaşık bir etkiye sahip olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Annenin eğitim düzeyi, ergenlerin benlik saygısını etkileyen tek durum değildir. Aile içerisindeki birçok diğer dinamik bu durum üzerinde farklı roller oynamaktadır.

Baba mezuniyet durumu incelendiğinde ise benlik saygısı ile arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Farklı eğitim seviyelerine sahip babaların çocuklarının benlik saygısı puanları arasında belirgin bir farka ulaşılmamıştır.

Anne çalışma durumuna bakıldığında ise bu durumun ergenlerin benlik saygısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmayan annelerin çocuklarının benlik saygısı puanlarının, çalışan annelerin çocuklarına göre biraz daha yüksek çıktığı görülse de bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Anne ve babaların çalışma durumlarının benlik saygısı düzeyine etkisi incelendiğinde ise, literatürde farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bazı çalışmalar, annelerin çalışma durumunun ergenlerin benlik saygısı düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını vurgulamaktadır. Ayaz (2012) tarafından yapılmış olan bir çalışmada, lise çağındaki ergenlerin benlik saygısı ve beden algıları arasındaki ilişki üzerinde durulmuş ve annelerin çalışma durumunun bu ilişki üzerinde belirleyici bir durum olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuçlar annelerin çalışma durumunun ergenlerin benlik saygısı düzeyi üzerinde belirleyici bir etken olmadığını göstermektedir. Ergen bireylerin benlik saygısını etkileyen diğer faktörler, aile dinamikleri, anne babaların tutumları ve bireysel özellikler gibi durumlar olabilir.

Babanın çalışma durumuna bakıldığında ise bu durumda ergenlerin benlik saygısı üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı sonucunda ulaşılmıştır. Çalışmakta olan babaların çocuklarının benlik saygısı puanları, çalışmayan babaların çocuklarına göre daha yüksek olsa da bu fark anlamlı değildir.

Kardeş sayısına bakıldığında, ergenlerin benlik saygısı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kardeş sayısı ile benlik saygısı arasında yapılan ANOVA sonucunda herhangi bir anlamlı fark tespit edilmemiştir.

Kardeş sayısının ergenlerin benlik saygısına etki edip etmediği üzerinde yapılan çalışmalar farklı sonuçlar göstermektedir. Yapılan bazı çalışmalar, kardeş sayısının ergen bireylerin benlik saygısı düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı sonucunu vurgulamaktadır. Atay ve arkadaşları (2014) tarafınca yapılmış bir araştırmada, 7. sınıf çocuklarında kardeş sayısı ile öz-kavram arasındaki ilişki incelenmiş ve anlamlı bir farka ulaşılmamıştır.

Bu sonuçlar birlikte incelendiğinde, kardeş sayısının ergenlerin benlik saygısı düzeyi üzerinde belirleyici bir etken olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

5.3 Sosyal Kaygıya İlişkin Sonuçlar

Cinsiyet ve sosyal kaygı düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde kız öğrencilerin sosyal kaygı düzeylerinin erkeklere kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuca dayanarak sosyal kaygı düzeyinin cinsiyete göre farklılıklar gösterebileceği sonucuna varılmakta ve bu durum önceki araştırmalarla paralellik göstermektedir (Essau et al., 2004; La Greca & Lopez, 1998). Kadınların sosyal ortamlarda daha fazla olumsuz değerlendirilme korkusuna sahip olduklarına ve sosyal ortamlarda daha fazla huzursuzluk duyduklarına literatürde çokça yer verilmiştir (Beidel & Turner, 2007). Bu durumun sebepleri arasında, toplumsal cinsiyet rolleri ve kız çocuklarının sosyalleşme aşamasında yaşadıkları farklılıkların yer aldığı düşünülmektedir.

Çalışmalar incelendiğinde, kız öğrencilerin sosyal kaygı seviyelerinin erkeklere oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun sebepleri arasında biyolojik, psikolojik ve sosyal nedenler yer alabilmektedir. Kızların sosyal kaygısının artmasına sebep olan etkenler araştırıldığında toplumsal beklentilere daha fazla maruz kalmaları ve duygusal ifadelere karşı daha duyarlı olmaları olduğu görülmektedir (Canoğulları, 2014). Aynı zamanda, Muris ve arkadaşları (2010) tarafınca gerçekleştirilmiş bir araştırmada, kız çocuklarının sosyal olayları değerlendirirken daha eleştirel oldukları ve bu eleştirel durumun sosyal kaygı düzeylerini artırdığı üzerinde durulmuştur.

Bu sonuçlar, sosyal kaygı düzeyinin cinsiyet farklılıklarına bağlı olarak farklılık gösterebileceğini ve kızların daha yüksek sosyal kaygı bildirme eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Bir diğer değişken olan ebeveynlerin medeni hali ile sosyal kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş olup, anne babası boşanmış olan ergenlerin sosyal kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, anne ve babanın boşanmış olduğu ailelerin çocuklarında psikososyal problemlerin daha yoğun görüldüğünü belirten önceki araştırmaları desteklemektedir (Amato & Keith, 1991; Hetherington & Elmore, 2003). Boşanma sürecinde ve sonrasında

yaşanan aile içi durumların, çocukların sosyal etkileşim becerilerini olumsuz yönde etkileyebileceği ve sosyal kaygı düzeyini artırabileceği görülmektedir.

Daha önce yapılmış çalışmalar da benzer sonuçlara yer vermektedir. Cebeci Turan (2009) tarafınca yapılmış bir araştırmada, ebeveynleri boşanmamış olan ve boşanmış olan ailelerden gelen 7-12 yaşları arasındaki çocukların kaygı durumları araştırılmış ve ebeveynleri boşanmış çocukların kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, ebeveynlerin boşanmasının çocukların psikososyal gelişimlerine olan olumsuz etkilerini göstermektedir.

Atalay ve Ulucan (2018) tarafınca yapılmış bir çalışmada ise, anne ve babaları boşanmış olan ergen bireylerin kendini toparlama güçleri ve gelişim süreçleri üzerinde çalışılmış ve bu ergen bireylerin psikososyal problemlerle daha fazla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlar ebeveynlerin boşanmasının ergen bireylerin sosyal kaygı düzeylerini artırabileceğini belirtmektedir.

Anne ve baba eğitim seviyesi ile sosyal kaygı düzeyleri arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuç, anne ve babaların eğitim düzeyinin ergen bireylerin sosyal kaygı seviyeleri üzerindeki etkisinin düzeyli olduğunu göstermektedir. Literatür incelendiğinde, anne ve babaların eğitim düzeylerinin çocukların akademik başarısına olan etkisi üzerine birçok araştırma olduğu görülmektedir. Araştırmalarda anne baba eğitim düzeyinin sosyal kaygı gibi psikososyal değişkenler üzerindeki etkisinin daha az öne çıktığı görülmektedir. Anne ve babaların eğitim düzeyinden çok ebeveynlik tarzları ve çocuğun sahip olduğu sosyal destek seviyesinin daha etkili olabileceği düşünülmektedir.

Diğer yandan literatüre bakıldığında anne ve babaların eğitim düzeyi ile çocukların kaygı seviyeleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar farklı sonuçlara yer vermektedir. Varol (1990), ebeveynlerin eğitim düzeyleri ile çocukların kaygı seviyeleri arasında önemli bir farkın olmadığını ifade ederken, Gümüş (1997), ebeveynlerin eğitim düzeyleri ile çocukların sosyal kaygı seviyeleri arasında anlamlı bir fark olduğunu ve ebeveynleri yüksekokulu tamamlamış olan çocukların kaygı seviyelerinin daha düşük olduğunu belirtmiştir.

Ortaya çıkan bu çelişkili sonuçlar, anne ve babaların eğitim düzeylerinin ergenlerin sosyal kaygı seviyeleri üzerindeki etkisinin karmaşık olduğunu ve

muhtemelen diğer değişkenlerle etkileşim halinde olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, bu konuda daha kapsamlı ve çok yönlü çalışmalara ihtiyaç vardır.

Kardeş sayısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde ise, kardeş sayısının ergenlerin sosyal kaygı düzeylerinde anlamlı bir fark yaratmış olduğunu ve özellikle üç veya daha fazla kardeşi olan ergenlerin sosyal kaygı seviyelerinin, tek kardeşe sahip olan ergenlerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun sebepleri arasında çocuk sayısı yüksek ailelerde çocukların bireysel fark edilme ihtiyaçlarının yeterince giderilememesi veya sosyal etkileşimlerde daha fazla rekabet yaşamaları yer alabilmektedir (Downey & Condrón, 2004). Ancak bu ilişkinin daha fazla araştırılması gerektiği düşünülmektedir.

Bazı çalışmalarda ise çok sayıda kardeşi olan çocukların, kardeşler arası kıyaslama ve rekabete daha fazla maruz kaldığını ve bu durumun ergen bireyin sosyal kaygı düzeyini yükseltebileceğini belirtmektedir. Aynı zamanda, kardeşlerin arasında yaşanan çatışmaların ve kıskançlık duygusunun da sosyal kaygıyı artırabileceği görülmektedir (Murray & Farrington, 2005). Diğer yandan, bazı araştırmalar ise kardeş sayısının, sosyal kaygı düzeyine olan etkisinin, aile içindeki diğer değişkenlere ve çocuğun kişilik özelliklerine bağlı olarak farklılaşabileceğini göstermektedir (Tucker et al., 2008).

Bu kapsamda, kardeş sayısının sosyal kaygı düzeyine olan etkisinin daha iyi incelenebilmesi için daha kapsamlı ve çok yönlü çalışmalar yapılması gerekmektedir. Ayrıca, farklı sosyal ve kültürel durumlar ve aile içi dinamikler dikkate alındığında, bu ilişkinin nasıl geliştiği hakkında daha derinlemesine bilgi elde etmek önemli olacaktır.

Benlik saygısı ile sosyal kaygı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Benlik saygısı yüksek olan bireylerin sosyal kaygı seviyelerinin de yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Sosyal kaygının farklı boyutlarıyla (olumsuz değerlendirilme kaygısı, genel sosyal kaygı, yakın sosyal kaygı) benlik saygısı arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Literatür incelendiğinde, benlik saygısı ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların farklı sonuçlar sergilediği görülmektedir. Eriş ve İkiz (2013), ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi ve

kişisel değişkenlerin buna olan etkisini araştırmışlardır. Çalışmada, benlik saygısının sosyal kaygıyı yordayan önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

Aynı şekilde, Doğan ve Eryılmaz (2013), benlik saygısı ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi araştırmış ve çalışmada, benlik saygısının öznel iyi oluş üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu ve bu ilişkinin sosyal kaygı ile dolaylı yoldan ilişkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen bu sonuçlar, benlik saygısının sosyal kaygı üzerinde önemli bir yeri olduğunu ve bu ilişkinin sosyal kaygının farklı yönleriyle de anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna götürmektedir. Bu sebeple, ergen bireylerin sosyal kaygı seviyelerini düşürmelerine yönelik çalışmalarda, benlik saygısını artırmaya yönelik stratejilerin de ele alınması önerilebilir.

5.4 Benlik Saygısına İlişkin Tartışma

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği' ne ilişkin çalışmalar yapılırken, cinsiyet, ebeveynlerin medeni durumu, anne ve baba mezuniyet durumu gibi çeşitli durumlar ele alınmıştır. Bu durumların ergen bireylerin benlik saygısı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Cinsiyetin benlik saygısı üzerindeki etkisi incelendiğinde, erkeklerin benlik saygısı puanlarının kızların benlik saygısı puanlarına göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, yapılan önceki çalışmalarla da desteklenmektedir. Bazı çalışmalar erkeklerin ergenlik döneminde daha düşük benlik saygısı puanlarına sahip olduklarını göstermiştir (Orth et al., 2012; Hochgraf et al., 2018). Cinsiyet sosyalizasyon süreçleri, bu puanların arasındaki farkların sebeplerinden biri olarak görülmektedir (Hochgraf et al., 2018).

Ebeveynlerin medeni durumu incelendiğinde ise yine ergenlerin benlik saygısı üzerindeki etkisinin önemi görülmektedir. Boşanmış anne ve babaların çocuklarının benlik saygısı puanlarının, boşanmamış anne ve babaların çocuklarına göre daha düşük olduğu sonucu görülmüştür. Bu sonuç, anne ve babanın ilişki durumunun çocukların psikolojisi üzerindeki etkisini göstermektedir (Yomtov et al., 2015; Yu, 2024).

Anne mezuniyet durumunun ergenlerin benlik saygısı üzerindeki etkisinin yerinin de önemli olduğu görülmektedir. Özellikle üniversite ve üniversite üstü mezunu olan annelerin çocuklarının benlik saygısı seviyelerinin, diğer çocuklara göre

daha yüksek olduğu gör÷lmektedir. Bu durum, eğitim düzeyinin benlik saygısına olan önemini vurgulamaktadır. Daha yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin benlik saygısının çoğunlukla daha yüksek olduğu gör÷lmektedir (Orth et al., 2012; Orth et al., 2010). Bunun yanı sıra, babanın mezuniyet durumu incelendiğinde benlik saygısı üzerine anlamlı bir etkisi olmadığı gör÷lmüştür. Bu durum ebeveynin cinsiyetinin benlik saygısı üzerine olan etkisinin karmaşık olduğu sonucuna ulaştırmaktadır (Özkaya et al., 2022).

Diğer bir faktör olan anne çalışma durumuna bakıldığında ise ergenlerin benlik saygısı ile annenin çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmayan annelerin çocuklarının benlik saygısı puanlarının, çalışan annelerin çocuklarına kıyasla biraz daha yüksek olduğu gör÷lse de bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (Aremu et al., 2018). Buna benzer biçimde, babanın çalışma durumunun da benlik saygısı üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı gör÷lmektedir (Aremu et al., 2018). Bu sonuçlar, anne ve babanın çalışma durumunun çocukların benlik saygısına olan etkisinin kısıtlı olduğu sonucuna ulaştırmaktadır.

Bir diğer faktör olan kardeş sayısının ergenlerin benlik saygısı üzerine olan etkisi de araştırılmış ve ulaşılan ANOVA sonuçları, kardeş sayısı ile benlik saygısı arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir (Aremu et al., 2018; Junco-Guerrero et al., 2021). Bu durum bizi, aile dinamiklerinin ve kardeş ilişkilerinin benlik saygısı üzerindeki etkisinin karmaşık olduğunu ve daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğu sonucuna götürmektedir.

Kısaca, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'ne ilişkin sonuçlar, cinsiyet, ebeveynlerin medeni durumu, anne ve baba mezuniyet durumu gibi faktörlerin ergenlerin benlik saygısı üzerinde önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Fakat, anne ve babanın çalışma durumu ve kardeş sayısının duruma olan etkisinin sonuçlarının daha az belirgin olduğu gör÷lmektedir. Bu sonuçlar, benlik saygısını etkileyen durumların karmaşık doğasını ve bu alandaki çalışmaların önemine vurgu yapmaktadır.

5.5 Sosyal Kaygıya İlişkin Tartışma

Sosyal Kaygı Ölçeği'ne ilişkin elde edilen sonuçlar, cinsiyet, ebeveynlerin medeni durumu, anne ve babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısı ve benlik saygısı gibi çeşitli faktörlerin ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır.

Öncelikle, cinsiyetin sosyal kaygı üzerine olan etkisine bakıldığında, kız öğrencilerin sosyal kaygı seviyelerinin erkek öğrencilere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuç, kadınların sosyal çevrelerde daha yüksek derecede olumsuz değerlendirilme korkusu yaşadıklarını ve sosyal ilişkilerde huzursuzluk yaşadıklarını destekleyen önceki araştırmalara paralellik göstermektedir (Öztürk & Ay, 2020). Kadınların sahip oldukları toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyalleşme aşamalarının, bu durumu etkileyen önemli sebepler arasında yer aldığı görülmektedir (Öztürk & Ay, 2020).

Ebeveynlerin medeni durumunun da sosyal kaygı üzerinde dikkate değer bir etkisi olduğunu görmekteyiz. Boşanmış anne ve babaların çocuklarının sosyal kaygı seviyelerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, boşanmış anne ve babaların çocuklarında psikolojik ve sosyal problemlerin daha yoğun olduğunu belirten literatürle de örtüşmektedir (Tok, 2018). Boşanma aşaması, çocukların sosyal etkileşim yeteneklerini negatif yönde etkileyebilir ve bu da çocukların sosyal kaygı seviyelerini yükseltebilir (Tok, 2018).

Anne ve babaların eğitim düzeyinin sosyal kaygı üzerine olan etkisi ise daha karışık bir tabloya yol açmaktadır. Çalışmalar, anne ve babaların eğitim düzeyinin ergen bireylerin sosyal kaygı seviyeleri üzerinde belirgin bir etki yaratmadığını göstermektedir (Kılıçarslan & Parmaksız, 2020). Bu da ebeveynlik tarzı ve sosyal destek seviyesinin, eğitim seviyesinden daha etkili olabileceğini düşündürmektedir (Kılıçarslan & Parmaksız, 2020).

Son olarak, benlik saygısı ile sosyal kaygı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ve yüksek benlik saygısına sahip olan bireylerin sosyal kaygı seviyelerinin de daha yüksek olduğunun gözlemlendiği tekrar vurgulanmıştır.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Araştırmanın Sonuçları

Ergenlerin benlik saygısı düzeyleri, cinsiyet, ebeveynlerin medeni durumu, anne eğitimi gibi demografik faktörlere göre değişirken, sosyal kaygı ile benlik saygısı arasındaki pozitif ilişki de ergenlerin psikolojik durumları üzerine önemli bilgiler vermektedir. Bu sonuçlar, ergenlerin benlik saygılarını ve sosyal kaygılarını desteklemeye yönelik psikolojik çalışmaların önemini ön plana çıkarmaktadır. Aile ve eğitim düzeyine dayalı destek programlarının, ergenlerin sosyal yeteneklerinin ve benlik saygısı düzeylerinin geliştirilmesinde önemli bir yeri olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışma, sosyal kaygının ergenler arasında farklı bireysel ve ailevi faktörlere göre değişiklik gösterebileceğini ortaya koymuş, özellikle cinsiyet, ebeveyn medeni durumu ve kardeş sayısının bu değişkenler arasında öne çıktığını göstermiştir. Bu sonuçlar, ergenlere yönelik sosyal kaygıyı azaltıcı müdahalelerin çeşitlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Özellikle, kız öğrencilere ve boşanmış ebeveynlerin çocuklarına yönelik psikososyal destek programları tasarlanabilir. Ayrıca, kardeş sayısının sosyal kaygı üzerindeki etkisini daha iyi anlamak için, aile içi etkileşim dinamiklerini inceleyen nitel çalışmalar önerilmektedir.

6.2. Anne ve Baba Çalışma Durumuna Yönelik Öneriler

Çalışan anne ve babalar, çocuklarıyla daha kaliteli vakitler geçirmek için özel olarak çaba harcamalıdır. Bu, çocukların duygusal gereksinimlerinin karşılanabilmesinde önemli bir yer alacaktır.

Çalışmayan anne ve babalar, çocuklarının sosyal becerilerinin gelişebilmesi amacıyla okul dışı aktivitelere katılımlarını teşvik etmelidir.

Bunun yanı sıra anne ve babaların, çocuklarının psikolojik ve sosyal gelişimlerini destekleyecek eğitimler alması sağlanabilir.

6.3. Sosyal Kaygı ve Benlik Saygısını Destekleyici Öneriler

1. Psikososyal Destek Programları: Eğitim kurumlarında, sosyal kaygı düzeyini azaltmak amacıyla grup terapileri ve bireysel danışmanlık hizmetleri verilmesi sağlanabilir.

2. Benlik Saygısı Atölyeleri: Ergen bireylerin kendilerini daha iyi ifade etmelerini ve öz güvenlerini artırmalarını sağlayacak aktiviteler hazırlanabilir.

3. Ebeveyn Çocuk Etkileşimi: Aile içi etkileşimi güçlendirmek için etkinlikler ve oyunlar oynanması, kaliteli vakit geçirmenin sağlanması üzerinde çalışılabilir.

6.4. Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler

1. Kültürel Farklılıklar: Anne ve babanın çalışma durumunun farklı kültürlerde etkileri tekrar incelenebilir.

2. Boylamsal Çalışmalar: Ergenlikten yetişkinliğe geçiş sürecinde anne ve babanın çalışma durumlarının etkisi uzun vadeli araştırmalarla boylamsal çalışmalar üzerinden yeniden yapılabilir.

3. Diğer Değişkenler: Ebeveynlerin çalışma saatleri, iş stresi ve ebeveynlik stillerinin etkisi gibi faktörler ele alınarak daha detaylı şekilde tekrar araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2013). *İnsan Doğasını Anlama*. İzmir:İlyaz İzmir Yayınevi
- Aksüt, A. (2011). Öğrencilerin benlik saygısı, ebeveyn tutumları ve yabancı dil öğrenimindeki başarıları arasındaki ilişki. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Alisinanoğlu, F. (2002). Gençlik dönemi özellikleri ve genç anne-baba iletişimi. *Eğitim ve Bilim*, 27(123).
- Altun, G. (2021). *Geç ergenlik döneminde ebeveyn tutumları ile yaşam doyumu ve öz şefkat arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Alver, B. (2013). *Psikolojiye Giriş*. Coşkun, H. (Ed.) İstanbul:Lisans Yayıncılık, 2. Baskı.
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110(1), 26–46. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.110.1.26>
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Washington, DC: Author.
- Aremu, T., John-Akinola, Y., & Desmennu, A. (2018). Relationship between parenting styles and adolescents' self-esteem. *International Quarterly of Community Health Education*, 39(2), 91-99.
- Arı, R. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. Konya:Atlas Kitabevi.
- Arnet, J. J. (2006). G. Stanley Hall's Adolescence: Brilliance and Nonsense. *History of Psychology*, 9(3), 186–197
- Aryana, M. (2010). Relationship between self-esteem and academic achievement amongst pre-university students. *Journal of Applied Sciences*, 10, 2474-2477.
- Aslantürk, Z. ve Amman, T. (2000). *Sosyoloji*. İstanbul:Kaknüs Yayınları

- Atalay, N. Ü., & Ulucan, T. K. (2018). Kendini toplarlama gücü gelişim süreci: Ebeveynleri boşanmış ergenler üzerinde nitel bir araştırma. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 16(2), 176-196.
- Atay, M. İ., Türker, Y., Tuncer, H., & Tuncer, Ö. (2014). Adolesanlarda kardeş sayısı ile öz-kavram ilişkisi. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*, 16(3), 22-25.
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 39-65
- Ayaz, A. (2012). Meme kanserli kadınlarda beden imajı ve benlik saygısı. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Aydoğan, D., & Özbay, Y. (2012). Akademik erteleme davranışının benlik saygısı, durumluluk kaygı, öz-yeterlilik açısından açıklanabilirliğinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(3), 1-9.
- Barrett, P. M., Rapee, R. M., Dadds, M. R., & Ryan, S. M. (1996). Family enhancement of cognitive style in anxious and aggressive children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 24(2), 187–203.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4(1), 1–44.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4).887-907.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
- Beidel, D. C., & Turner, S. M. (2007). Shy children, phobic adults: Nature and treatment of social anxiety disorder. American Psychological Association.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55(1), 83–96.
- Berger, P. (1999). *Invitation to Sociology*. England:Penguin Pub.

- Berk, L. E. (2009). *Child Development* (8th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Bianchi, S. M., & Milkie, M. A. (2010). Work and family research in the first decade of the 21st century. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 705–725.
- Bornstein, M. H. (2002). Parenting infants. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Vol. 1. Children and parenting* (2nd ed., pp. 3–43). Erlbaum.
- Bögels, S. M., & Brechman-Toussaint, M. L. (2006). Family issues in child anxiety: Attachment, family functioning, parental rearing, and beliefs. *Clinical Psychology Review*, 26(7), 834–856.
- Burger, J. M. (2004). *Kişilik*, (İ. D. E. Sarioğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Burger, J. M. (2015). *Personality* (9th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S. L., & Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71(1), 127–136.
- Canoğulları, Ö. (2014). İnternet bağımlılık düzeyleri farklı ergenlerin cinsiyetlerine göre psikolojik ihtiyaçları, sosyal kaygıları ve anne baba tutum algılarının incelenmesi (Yüksek lisans tezi, YÖK Ulusal Tez Merkezi).
- Cebeci Turan, S. C. (2009). Tam aileye ve tek ebeveyne sahip ailelerden gelen 7-12 yaşları arasındaki çocukların bağlanma stilleri ve kaygı durumları arasındaki ilişki. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ceylan, İ. (2013). Ergenlerin Benlik Saygısı ve Duygusal Öz Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Clark, D. M., & Wells, A. (1995). A cognitive model of social phobia. In R. G. Heimberg, M. R. Liebowitz, D. A. Hope, & F. R. Schneier (Eds.), *Social phobia: Diagnosis, assessment, and treatment* (pp. 69–93). Guilford Press.
- Cobb, N.J. (2007). *Adolescence: Continuity, change, and diversity*. New York: McGraw-Hill.
- Coleman, J., & Hendry, L. (1990). *The nature of adolescence*. London: Routledge

- Collins, A. W. ve Laursen B. Changing (2004). Relationships, changing youth: İnterpersonal contexts of adolescent development, *Journal of Early Adolescence*, 24(1), 55-62, <https://doi.org/10.1177/0272431603260882>.
- Crouter, A. C., & McHale, S. M. (2005). Work and family dynamics during adolescence. In T. L. Huston & M. E. Lamb (Eds.), *Developmental perspectives on parenting* (pp. 73–94). Wiley.
- Çağlayan, N. (2011). Bireysel ve Takım Sporu Yapanlarla Spor Yapmayanların Benlik Saygısı Puanlarının Karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). Adölesanlarda benlik saygısı. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.
- Dekovic, M., & Gerris J. R. (1992). Parental reasoning complexity, social class, and child rearing behaviors. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 675-685.
- Dilek, H., & Aksoy, A. B. (2013). Ergenlerin Benlik Saygısı ile Anne-Babalarının Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 95-109.
- Doğan, T., & Eryılmaz, A. (2013). Benlik Saygısı ve Özne İyi Oluş Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 107-117.
- Doğru, B. (2018). Ergenlerde sosyal görünüş kaygısının benlik saygısı ve otomatik düşünceler üzerine etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Downey, D. B., & Condron, D. J. (2004). Playing well with others in kindergarten: The benefit of siblings at home. *Journal of Marriage and Family*, 66(2), 333–345.
- Ekşi, A. (1990). Çocuk, genç, ana babalar. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Eraslan E., Koçi, Z., Ertem, E., Sancar, D., & Koç, S. Ç. (2018). Çocuk bakım kuruluşlarında görev yapan diyanet işleri başkanlığı personeline yönelik eğitim,

- Erbil, N., Divan, Z., & Önder, Ö. P. (2006). Ergenlerin benlik saygısına ailelerinin tutum ve davranışlarının etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 10(10), 7-15.
- Eriş, Y., & İkiz, F. (2013). Ergenlerin Benlik Saygısı ve Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki ve Kişisel Değişkenlerin Etkileri. *İlköğretim Online*, 12(3), 1010-1023.
- Ermış, A. (2019). Ergenlerin Deizm Algısına Dair Sosyolojik Bir Araştırma (Çankaya Örneği) (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Essau, C. A., Conradt, J., & Petermann, F. (2004). Frequency, comorbidity, and psychosocial impairment of anxiety disorders in adolescents. *Journal of Anxiety Disorders*, 14(2), 263–280.
- Fromm, E. (1965). *Escape From Freedom*. New York
- Gökdemirel, S., Bozkurt, G., Gökçay, G., & Bulut, A. (2008). Çalışan annelerin emzirme sürecinde yaşadıkları: Niteliksel bir çalışma. *Çocuk Dergisi*, 8(4), 221- 234.
- Gözüyılmaz, A. (2011). Evli ergenlerde beden imgesi ve benlik saygısının gebelik durumuna göre incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gülcan, A., & Nedim-Bal, P. (2014). Genç yetişkinlerde iyimserliğin mutluluk ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 2(1), 41-52.
- Gümüş, H. (1997). Lise öğrencilerinin sosyal kaygı düzeyleri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişki. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Harter, S. (1990). Developmental differences in the nature of self-representations: implications for the understanding, assessment and treatment of maladaptive behaviour, *Cognitive Therapy and Research*, 14, 113-142.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. Guilford Press.

- Heimberg, R. G., Liebowitz, M. R., Hope, D. A., & Schneier, F. R. (1995). *Social phobia: Diagnosis, assessment, and treatment*. Guilford Press.
- Hetherington, E. M., & Elmore, A. M. (2003). Risk and resilience in children coping with their parents' divorce. In S. S. Luthar (Ed.), *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities* (pp. 182–212). Cambridge University Press.
- Hochgraf, A., McHale, S., & Fosco, G. (2018). Parent responsiveness and gender moderate bidirectional links between self-esteem and weight concerns during adolescence.. *Journal of Family Psychology*, 32(6), 828-834. <https://doi.org/10.1037/fam0000434>
- Hoffman, L. W. (1989). Effects of maternal employment in the two-parent family. *American Psychologist*, 44(2), 283–292. Lamb, M. E. (2010). *The role of the father in child development*. John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1177/0272684x18811023>
- Jones, K., Mendenhall, S., & Myers, C. A. (2016). The effects of sex and gender role identity on perceived stress and coping among traditional and nontraditional students. *Journal of American College Health*, 64(3), 205-213.
- Junco-Guerrero, M., Fernández-Baena, F., Escobar, M., & Cantón-Cortés, D. (2021). Influence of peer victimization and self-esteem on child-to-parent violence perpetration., 45. <https://doi.org/10.3390/ecerph-3-09066>
- Kaltiala-Heino, R., Lintonen, T. ve Rimpelä, A. (2004). Internet addiction? Potentially problematic use of the Internet in a population of 12–18 year-old adolescents. *AddictionResearch&Theory*, 12(1),89-96,
- Karabulut, A. (2019). *Annesi çalışan ve çalışmayan ergenlerin benlik saygısı ve ayrılık anksiyetesi düzeylerinin incelenmesi* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).
- Karahan, F., Sardoğan, M., Ersanlı, E., Kaya, N., & Kumcağız, H. (2004). Üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ile benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 27-39.
- Kardaş, F., & Orbak, Z. (2002). Ergenlerde beslenme. *Sendrom Aylık Aktüel Tıp Dergisi*, 90-96.

- Kassin, S. (1998). *Psychology*. New Jersey: Prentice Hall.
- Kılıçarslan, S. (2016). Ergen bireylerin benlik saygısı, beden kitle indeksi ve yaşam kalitesi ilişkisinin incelenmesi.
- Kılıçarslan, S. and Parmaksız, İ. (2020). Ergenlerde şiddet eğiliminin yordayıcıları olarak sosyal kaygı ve duygusal özerklik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1-14. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.680237>
- Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 231-238, Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23750/253040>.
- Kulaksızoğlu, A. (2005). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y. (2002). *İlköğretimde rehberlik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- La Greca, A. M., & Harrison, H. M. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they predict social anxiety and depression? *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34(1), 49–61.
- La Greca, A. M., & Lopez, N. (1998). Social anxiety among adolescents: Linkages with peer relations and friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26(2), 83–94.
- La Greca, A. M., & Lopez, N. (1998). Social anxiety in children and adolescents. *Journal of Clinical Child Psychology*, 27(3), 323-330.
- Lamb, M. E. (2000). *The role of the father in child development* (4th ed.). Wiley.
- Leary, M. R. (2001). Social anxiety as an early warning system: A refinement and extension of the self-presentation theory of social anxiety. In F. R. Schneier (Ed.), *Social anxiety: A clinical guide* (pp. 47–59). Guilford Press.
- Malatyalı, K. M. (2014). Türkiye’de çocuk gelin sorunu. *Nesne*, 2(3), 27-38.
- Mann, M., Hosman, C. M., Schaalma, H. P., & De Vries, N. K. (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health Educ. Res*, 19, 357–372.
- Martinez, I., & Garcia, F.C. (2008). Internalization of values and self-esteem among brazilian teenagers from authoritative, indulgent, authoritarian, and neglectful homes. *Adolescence Journal*, 43, 13-29.

- McLoyd, V. C. (1990). The impact of economic hardship on black families and children: Psychological distress, parenting, and socioemotional development. *Child Development*, 61(2), 311–346.
- Muris, P., Meesters, C., & van den Berg, F. (2010). The relationship between childhood anxiety, aggression, and gender: A prospective study. *Journal of Anxiety Disorders*, 24(2), 137–142.
- Murray, J. L., & Farrington, D. P. (2005). *Parenting and Family Factors in Child and Adolescent Development*. Cambridge University Press.
- Nelson, L. J., Padilla-Walker, L. M., & Nielson, M. G. (2014). Is hovering smothering or loving? An examination of parental warmth and psychological control as mediators. *Journal of Adolescence*, 37(8), 1133–1143.
- Onur, B. (2014). *Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik, yaşlılık, ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Orth, U., Robins, R. W., & Widaman, K. F. (2012). Life-span development of self-esteem and its effects on important life outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(6), 1271–1288.
- Orth, U., Trzesniewski, K., & Robins, R. (2010). Self-esteem development from young adulthood to old age: a cohort-sequential longitudinal study.. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(4), 645-658. <https://doi.org/10.1037/a0018769>
- Önel, N. (2006). *İş-aile çatışmasının çalışan kadının aile içi ilişkileri üzerine etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Özer, D., & Özer, K. (2001). *Çocuklarda motor gelişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özkan, İ. (1994). Benlik saygısını etkileyen etkenler. *Düşünen Adam Dergisi*, 7(3), 4-9.
- Özkaya, K., Özdoğan, B., Çınaroğlu, M., Bulut, H., & Sayar, G. (2022). The relationship of parental emotional availability and perceived parenting style with self-esteem in young adults in üsküdar university. *Mutluluk Ve İyi Oluş Dergisi*, 7(13), 6-15. <https://doi.org/10.32739/usmut.2022.7.13.8>

- Öztürk, Ş. and Ay, İ. (2020). Investigating the predictive effects of gender perceptions and cognitive distortions on social anxiety. *Journal of Higher Education and Science*, 10(2), 234. <https://doi.org/10.5961/jhes.2020.385>
- Pan, Z., Zhang, D., & Pan, Y. (2018). The relationship between psychological suzhi and social anxiety among chinese adolescents: the mediating role of self-esteem and sense of security. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 12(1). <https://doi.org/10.1186/s13034-018-0255-y>
- Parke, R. D. (2002). Fathers and families. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Vol. 3. Being and becoming a parent* (2nd ed., pp. 27–73). Erlbaum.
- Pleck, J. H. (2010). Father involvement: Revised conceptualization and theoretical linkages with child outcomes. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (5th ed., pp. 58–93). John Wiley & Sons.
- Pleck, J. H. (2010). Fatherhood and masculinities. *Journal of Social Issues*, 66(3), 542–553.
- Potts N. L., & Mandleco, B. L. (2007). *Pediatric nursing*. Newyork USA: Delmar Cengage Learning.
- Rapee, R. M., & Spence, S. H. (2004). The etiology of social phobia: Empirical evidence and an initial model. *Clinical Psychology Review*, 24(7), 737–767.
- Razon, N. (1983). *Çalışan anne ve çocuk*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press.
- Rubin, K. H., Bukowski, W. M., & Parker, J. G. (2009). Peer interactions, relationships, and groups. In W. Damon & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology* (6th ed., pp. 141–180). Wiley.
- Ruhm, C. J. (2004). Parental employment and child cognitive development. *Journal of Human Resources*, 39(1), 155–192.
- Santrock, J. W. (2011). *Adolescence* (13th ed.). McGraw-Hill.

- Santrock, J. W. (2012). Ergenlik (D. M. Siyez, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Santrock, W. J. (2011). Child Development New York: N &M Books.
- Santrockj, W. (2012). Yaşam Boyu Gelişim. Çev. Ed. Yüksel, G. İstanbul: Nobel yayınları.
- Sarı, M., & Cenkseven, F. (2008). İlköğretim öğrencilerinde okul yaşam kalitesi ve benlik kavramı. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5(2), 2-16.
- Stein, M. B., Torgrud, L. J., & Walker, J. R. (2002). Social phobia symptoms, subtypes, and severity: Findings from a community survey. Archives of General Psychiatry, 57(11), 1046–1052.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent–adolescent relationships in retrospect and prospect. Journal of Research on Adolescence, 11(1), 1–19.
- Steinberg, L. (2007). Ergenlik (F. Çok, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi
- Steinberg, L. (2008). Adolescence (8th ed.). McGraw-Hill.
- Şirin, S. (2019). Yetişin Çocuklar. İstanbul: Doğan yayıncılık, 23. Baskı
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Tabachnick and Fidell, 2013 B.G. Tabachnick, L.S. Fidell Using Multivariate Statistics (sixth ed.)Pearson, Boston (2013)
- Taş, B., & Ateş, S. (2020). Boşanmış ve Evli Ebeveynlere Sahip Ergenlerin Beş Boyutlu İyi Oluş Modeli ve İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi. OPUS International Journal of Society Researches, 15(25), 3198-3232. <https://doi.org/10.26466/opus.650135>
- Tok, C. (2018). Ergenlerin ebeveyn bağlanma stilleri ile sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Journal of International Social Research, 11(58), 570-579. <https://doi.org/10.17719/jisr.2018.2571>
- Topalfakıoğlu, V. (2011). Bolu ili Dörtdivan ilçesinde taşınmalı ve normal eğitim alan adolesanların antropometrik ölçümleri ile beslenme durumlarının değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

- Topçu, Y. (2018). Çalışan kadın ve aile. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 1(2), 44-75.
- Tucker, C. J., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (2008). The Role of Family Context in Child Development. In R. E. Tremblay, R. G. Barr, & R. DeV. Peters (Eds.), *Encyclopedia of Early Childhood Development* (pp. 1-6). Montreal, Quebec: Centre of Excellence for Early Childhood Development.
- Tufan, B., & Yıldız, S. (1993). Geri dönüş sürecinde ikinci kuşak, almanya'dan dönen öğrencilerin benlik saygıları ve ruhsal belirtileri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Varol, N. (1990). İlkokul 5. sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyleri ile anne-baba tutumları ve akademik başarıları arasındaki ilişkiler. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Voltan Acar, N. (2004). Ne kadar farkındayım? Gestalt terapi. Ankara: Babil Yayıncılık.
- Winnicott, D.W. (2013). Ebeveynlerle sohbet (N. Hatiboğlu, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yavuz, B. (2007). Çalışan anneler ve çocukları. *Empati Dergisi*, 4(36), 1-8.
- Yavuzer, H. (1998). Çocuk Psikolojisi. İstanbul:Remzi Kitabevi, 16. Basım
- Yazgan, Y. (2019). 99 Sayfada Ergenlikten Gençliğe. İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5. Basım.
- Yeşilyaprak, B. (2004). Çalışan anne ve çocuk. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Yeşilyaprak, B. (2004). Çalışan annelerin çocukları üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(2), 22-34.
- Yiğit, H. (2010). Ergenlerin benlik saygılarının yaşam doyumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yomtov, D., Plunkett, S., Sands, T., & Reid, A. (2015). Parenting and ninth graders' self-efficacy and relational self-esteem in latino immigrant families. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 43(3), 269-283. <https://doi.org/10.1111/fcsr.12102>

Yörükoğlu, A. (1990). Gençlik Çağı. İstanbul: Özgür Yayıncılık.

Yu, J. (2024). Longitudinal dyadic interplay between marital conflict and psychological well-being in couples: the moderating roles of wives' employment. *Personal Relationships*, 31(2), 358-378.
<https://doi.org/10.1111/per.12544>

EK.1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili öğrenciler,

Bu çalışma İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Anabilim Dalı Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Bilim Dalı Dr. Öğr. Üyesi Besra TAŞ danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tez çalışmasıdır. Tez çalışma amacı “**Anne babası çalışan ve çalışmayan ergenlerin benlik saygısı ile sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi**” ni hedeflemektedir.

Doldurulan anketler bilimsel çalışmaya katkı amaçlı yapılmakta ve gizlilik çerçevesinde değerlendirilmektedir. Katıldığınız için teşekkür ederim.

Kadir ARPA
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Aile Danışmanlığı ve Eğitimi
Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1) Cinsiyet kız () erkek ()

2) Yaş

3) Ebeveynlerinin Medeni Durumu Nedir?

Evli () Boşanmış () Dul ()

4) Annenin eğitim düzeyi nedir?

- ⊗ İlkokul ()
- ⊗ Ortaokul-Lise ()
- ⊗ Üniversite ve Üstü ()

5) Annenin mesleği nedir?

- ⊗ Çalışmıyor, ev hanımı ()
- ⊗ Memur ()
- ⊗ Esnaf ()
- ⊗ İşçi ()
- ⊗ Özel ()

6) Annen çalışıyorsa, annen çalışırken sana kim baktı? (Annen hiç çalışmamışsa soruyu boş bırak.)

- ⊗ Baba
- ⊗ Anneanne, babaanne veya akraba
- ⊗ Bakıcı
- ⊗ Kreş

7) Babanın eğitim düzeyi nedir?

- ⊗ İlkokul ()
- ⊗ Ortaokul-Lise ()
- ⊗ Üniversite ve Üstü ()

8) Babanın mesleği nedir?

- ⊗ Memur ()
- ⊗ Esnaf ()
- ⊗ İşçi ()
- ⊗ Özel ()

9) Baban çalışıyorsa, baban çalışırken sana kim baktı?

- Ⓐ Anne
- Ⓑ Anneanne, babaanne veya akraba
- Ⓒ Bakıcı
- Ⓓ Kreş

10) Kardeşin var mı?

- Ⓐ Yok ()
- Ⓑ 1 tane ()
- Ⓒ 2 tane ()
- Ⓓ 3 ve üstü ()

EK.2: ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

- 1) Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 2) Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 3) Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 4) Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 5) Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 6) Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 7) Genel olarak kendimden memnunum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 8) Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 9) Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığını düşünüyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 10) Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşünüyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

EK.3: ERGENLER İÇİN SOSYAL KAYGI ÖLÇEĞİ

Bu bir test değildir. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Bütün maddeleri olabildiğince içtenlikle cevaplamaya çalışınız. Her bir maddenin yanında yer alan rakamlardan size uygun olanı işaretleyin.

1= Hiçbir zaman

2= Nadiren

3= Bazen

4= Genellikle

5= Her zaman

1- Başkalarının önünde yeni bir şeyler yapmaya çekinirim.	1	2	3	4	5
2- Arkadaşlarımla bir şeyler yapmaktan hoşlanırım.	1	2	3	4	5
3- Bana satışılmasından tedirgin olurum.	1	2	3	4	5
4- Tanımadığım insanların yanında utanırım.	1	2	3	4	5
5- Sadece çok iyi tanıdığım insanlarla konuşurum.	1	2	3	4	5
6- Yaşıtlarımın arkamdan benim hakkımda konuştuğlarını düşünürüm.	1	2	3	4	5
7- Kitap okumayı severim.	1	2	3	4	5
8- Başkalarının benim için ne düşündüğünden endişelenirim.	1	2	3	4	5
9- Başkalarının benden hoşlanmayacağından korkarım.	1	2	3	4	5
10- Çok iyi tanımadığım yaşıtlarımla konuşurken heyecanlanırım.	1	2	3	4	5

11 - Spor yapmaktan hoşlanırım.	1	2	3	4	5
12- Başkalarının benim hakkımda ne söyleyeceğinden endişelenirim.	1	2	3	4	5
13- Yeni insanlarla tanışırken tedirgin olurum.	1	2	3	4	5
14- Başkalarının benden hoşlanmayacağından endişelenirim.	1	2	3	4	5
15- Bir grup insanla beraberken durgunumdur.	1	2	3	4	5
16- Kendi başıma bir şeyler yapmak hoşuma gider.	1	2	3	4	5
17- Başkalarının benimle dalga geçtiğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
18- Birisiyle tartışmaya girersem onun benden hoşlanmayacağından endişe ederim	1	2	3	4	5
19- Hayır derler diye başkalarına benimle bir şeyler yapmayı teklif etmeye çekinirim.	1	2	3	4	5
20- Bazı insanların yanındayken tedirgin olurum.	1	2	3	4	5
21- İyi tanıdığım yaşlıların yanındayken bile utanırım.	1	2	3	4	5
22- Başkalarından benimle bir şeyler yapmalarını istemek bana çok zor gelir.	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

Kadir ARPA

A. EĞİTİM

Lisans: Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, 2021, Lefkoşa

B. MESLEKİ DENEYİM

2022-2024 Sultaniye Şehit Baçerettin Özgür İlkokulunda Ücretli Öğretmen

2024-2025 Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Psikolojik Danışman

